

DR. SZTRILICH PÁLNE CSAPODY HEDVIG

EGY MAREK BOLDOGSÁG

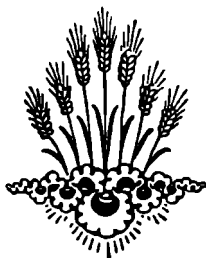
Beindok

DR. SZTRILICH PÁLNÉ, CSAPODY HEDVIG:
EGY MARÉK BOLDOGSÁG

**Felelős kiadó: Varga E. — Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában,
Budapest, VIII., Csepregy-utca 2. — Felelős: Schaff Árpád.**

DR. SZTRILICH PÁLNÉ, CSAPODY HEDVIG:

EGY MARÉK BOLDOGSÁG

1947

KORDA R. T. KIADÁSA, BUDAPEST

Egyszerű könyv ez. Asszonyoknak szól asszonyokról, akik mind élnek a valóságban is. Itt járnak körülöttünk, szeretnek, szenvednek, mosolyognak, küszködnek — és közben boldogok, mert életükben visszatükröződik a Teremtő gondolata: „Alkossunk hozzá hasonló segítőt!” Ezek az asszonyok segítői férjüknek, családjuknak, a más embereknek. Arcképük, lelküknek egy-egy darabja azért került papírosra, hogy segítve segítsenek más asszonyoknak is megoldani életük kis nehézségeit a mai világ nagy nehézségei közt — és így boldogoknak lenni.

HÉTKÖZNAPOK DICSÉRETE

Szeretem ezt az esti órát. Csak egy kis lámpa ég munkám felett, nem világítja be a szobát. Látni nem látom, hallani nem hallok, csak valahogy érzem magam körül a három, álomban pihenő kis élet jelenlétét.

Szalad a varrógép, alakul kezem alatt a puha, rózsaszín flanell, kislányomnak varrok.

Szalad a varrógép. Olyan kedves nekem fürge, egyenletes zöreje. Megnyugtató, békességes és megszirevivő. Mintha orsóján nem is cérna peregne, hanem az idő végtelenbe nyúló fonala. Egyhelyben marad, mégis mérőfölkedek ér el. Csak apró öltések mindig egyforma, jelentéktelen lánc fut ki belőle, mégis ami mögéje kerül: ép, egész darab — alkotás.

Fut a gép és cseppet sem vagyok álmos. Sőt az elégedetlenségénél több, valami lelki jóllakottság érzése tölt el, ahogy közben lefut előttem gondolatban a nap sorrendje is: sok apró munka, sok apró élmény, alkotás.

A felkelés és mosdatás, rendcsinálás, takarítás, etetés, öltöztetés, bevásárlás, séta, főzés, varrás, altatás — felsorolva mind talán megmosolyogni való kicsiségek, de valóságban mégis napot betöltő, életet kitöltő tettek.

És mindennap ugyanazok.

A hétköznapiok szürkesége — mondanád.

Nem. A hétköznapiok ritmusa!

Emelkedik és esik, visszatér és újrakezdődik. Hullámozik a ritmus.

Ma a leves jobb volt, és jólesett, hogy az uram megdicsérte; de a lány nyelvelt, mert törölgetni hívtam az ottfelejtett port. Egy régi barátnémmal kerültem váratlanul össze és derült szavakat váltottunk, dicsérte gyermekeimet. De kisfiam megint nem ette meg a sárgarépat, nagy, fényes könnyei potyogtak, mégis inkább lemondott a tésztáról, de nem engedett. Holnap megint újra kell kezdeni.

A háztartás, az otthon fennartása mint a mesebeli Kronos, az örök idő, mindennap felfalja fiait, akiket létrehozott.

De mindennap újra kell kezdeni mégis. Újra a sárgarépaetetést, a harcot kisfiam ébredező akaratával. És újra a küszködést a porral, a gonddal, a szükségességekkel.

És újra a harcot a külvilággal; ahonnan az uram hazatér. Mint az ismeretlen helyről hozott dohányillat, úgy tapad lényéhez a kintrőljövés nehéz lélekzete. Idegen emberek idegen terheit hordozza és a mindnyájunk felett lebegő bizonytalanságok nyomasztó súlyát. Ilyenkor a ritmus mindig hullámvölgybe ér és szinte percekig piheg a mélyben, míg újra felfelé bátorkodik. Kibírjuk-e mindketten ezt a nyomást?

De furcsa. Az áldott hétköznapi mindig kibírja. Terül az asztal, rákerül az ebéd, a kicsi szájak egymást csicssergik túl. Aztán hamar le kell szedni az edényt, mert a lánynak kifogástalan szobalánnyá kell alakulnia, mire a gyors mosogatás után ajtónyitogatásra kerül a sor az orvosi rendelőben. Bent pedig kell a hely a nagy asztalon új, meleg nadragocskák kiszabására. És apa nevetve vonul a munkaroham elől még egy negyedórácskára a sarok karosszékebe. A két fiú térdére kapaszkodik és egyszerre kezdik mesélni élményeiket a szerelő bácsi körül, aki ma vízvezetékét bontott a konyhában.

Hétköznapi nem lehet megállni és hallgatódzni a lelkünk felett, hogy meddig ér le egy odavetett, akart-nem-akart szó fullánkja a mélybe. Megy tovább a

munka és a következő fordulónál már nem is emléksznék rá, hogy volt valami, ami fájt.

És milyen jó, hogy mindennap újra lehet kezdeni. És hogy ott lehet újra kezdeni, ahol ma visszahulltunk a nemsikerülés hullámvölgyébe, ott kezdhetünk el emelkedni megint a jobbanéltetés akarataival.

Épül, szépül az otthon. Ha mindennap kopik is valami a bútorok gyári fényéből, egymáshoz simulnak a sarkok, összhangba fakulnak a színek, a lakáson kiverődik az egyéniség. Gyerekek nőnek és minden kikoptatott térdű harisnya, kinőtt ruha feszülő fiatal izmok fejlődését jelzi. Minden következetesen véghezvitt munkanap segít, hogy a kis patakozó akarat-energiák medervágásba csendesüljenek.

És felettük egymásra mosolyog apa arca, anya arca. Nem is olyan rossz ez a hétköznapi. Hullámhegyen, hullámvölgyön, csüggedésen, sikeren, reménységen, aggályokon keresztül mégis az a legszebb az egészben, hogy a szürke ritmus hullámváza közben mégis, mégis, ha csak egy lépéssel is, de tovább mozdul a dallam. Nő a lélek elhivatott útján Isten felé.

ÜNNEPVÁRÁS

— Mamám, mikor leszél már készen azzal a sok dologgal?

Kis fehér ágyból hangzik a sóvárgó kérdés. Az én nagy fiacskám várja most, hogy melléje üljek és meséljek, amíg lehajlik fejcskéje továbbálmódni a meseszálát abban a boldog világban, ahol ő még az angyalokkal játszik. Kisebbik fiam is forgolódik még, őt is álomba kellene még simogatni. Pici lányomat tarkogatni. Aztán ülni mellettük a félhomályos szobában és nagy számvételt csinálni a napról felettük, összegyűjtögetni azt az ezer apró édességet, amit mondanak és terveket szőni a holnapról, a jobb holnapról számukra.

De jaj! Nem teszem meg. Nagy harisnyás kosár

meredezik előttem és holnapra számtalan lyukacsát kell még beszőni; javítani való, varrni való annyi, hogy se szeri, se száma. Aztán a háztartási pénz is elszámolatlan még és holnapra sincs meg a terv. Mennyi egyetlen sürgős levelet kellene megírni! És a többi . . . És a többi . . .

És hajszolom tovább a varrótűt, miközben fejemben összeadok, kivonok, nemcsak számokat, hanem az időnek, elvégeznivalóknak örökös, reménytelen egyenlegét csinálom megint és nem jutok végére. De közben fáradt leszek és rosszkedvű.

Ingerülten csitítom a kicsiket: — De most már csend legyen! Aludjatok! — És közben elszalasztom ezeknek a soha vissza nem térő óráknak a szépségét, mikbe belenyújtózhattam volna lelkem beteljesült boldogságát: nézni kicsi virágocskáim angyalokkal álmodó mosolyát.

Odaát a másik szobában az uram tenyerébe hajtja homlokát. Az asztali lámpa tompa fénykörében milyen fáradt az arca!

Most. Most oda kellene menni hozzá. Melléje kellene ülni, csendben mosolyogni. Most kellene mesélni neki a nap ezer apró semmiségét, hogy derüljön fel lassankint, hogy simuljanak el a ráncok homlokáról. Hiszen a nagyfiú édes, komoly lovagiassága, a testvéрке huncut élelmessége, a kis királykisasszony első lépései a kopogó cipőben lassan ráharmatoznak a pihenést, felfrissülést.

Most vár engem lélekben. Most szüksége van rám. Még kicsi fiam szemrehányó hangocskájánál is erősebben hallom lélekben a lehajló fej sziluettjétől hozzá-érni kiáltását: — Mikor leszel már készen azzal a sok dologgal?

De nem mozdulok.

A néma hang szemrehányó csengése ingerel. Keserű vitába kezdek magamban: Hát azt hiszed, hogy nekem öröm, hogy minden percre háromszor annyi dolgom van, mint amennyit elvégezhetek? Hát azt hi-

szed, hogy szenvedélyem a lyukas harisnyák foltozása? És tudd meg, hogy a gombod sincs még felvarrva. És igen, Lotti néninek se írtam még meg a családi levelet. És a villamosszerelőnek nem üzentem. A cipőd nincs javítani adva. Persze, te ezt nem így vártad. Te azt akarod, hogy ha hazajössz, „terülj asztalkám” legyen és csinos, mosolygós feleség fogadjon boldogan . . .

Ó! Valami olyan hideget érzek! Megrémülök magamtól. Hogy szüli egyik keserű gondolat a másikat. Hogy vágom bele csákányozó elégedetlenségemet az otthon békéjének alapfalaiba!

Könnyű érintést érzek hajamon. Felnézek. Az uram mosolyog le rám. Olyan a szeme, mintha mesziről jött volna és egy kicsi fiús huncutság csillog benne:

— Szívecsském, nem szereznel nekem nagy örömet? Zárd el vasárnapra a munkakosaradat, de úgy, hogy ne is lássuk!

Valami nagy terhet vettek egyszerre le rólam. Fel kell állni, hogy visszamosolyogjak és becsapjam a félig kész harisnyákra a kosár fedelét:

— Ó, igazad van. Holnapra eltüntetek mindent szemed elől.

És közben a hálának és megkönnyebbülésnek és egy kicsit a megszágyenülésnek is furcsán édes könnye szalad le belül a szívemre. Mert én azzal a kiállhatatlan mártá-asszonygonddal akartam sajnáltatni magamat és ő volt az erősebb, félredobta a maga gondjait és jött eloszlatni az enyéimet.

Ó, mi asszonyok! Hányszor érezzük és vallunk meg kisebb szabálytalanságot bűnnek, a III. parancs felett meg könnyen átsiklunk. Igen. Igen. Vasárnap misét nem mulasztottam. De vajjon csak erre vagyunk-e kötelezve? Elég az, hogy a szentmisét jól, rosszul, fáradtan, szórakozottan, sőt talán unottan és lélekben már napi gondjainkba merülten éppen meg-

hallgatjuk? A vasárnap többi része aztán csak a több dolgot, nagyobb ebédet, elmulaszthatatlan látogatásokat, öltözködést, világ elé kiállást jelent. Hát ez a vasárnap megszentelése?

Nem. Ma ünnepelni fogok! Becsapom magam mögött a hétköznapi gondajtaját, a zaj, hajsza, munka kint-rekednek. Itt bent pedig csak csend lesz és nagy ráérés. Ráérek leülni meseváró apróságaim közé és az ő szemükkel nézni ezt az eléjük bomló furcsa, érdekes világot. És ráérek leülni az én erős uram mellé és semmiségeket zümmögve kisimogatni lelkéből a hétköznapi ráncokat.

És ez vasárnap lesz!

A VASÁRNAPI HEGYEN

Süt a nap.

Pedig tegnap még poros-kormosan néztek rám a falak, füsttől megszurkült függönyök, fénytelen bútorok. Itt egy elhasadt bútorkárpit, ott lógó rojt. A lány megint nem törölgette le a szekrény peremét. Az írópolcon csupa elintézetlen levél, irat, könyv. A munkakosár dagadozik. Munka . . . munka . . . És én, szegény kis hangya a gödör fenekén, tehetetlenül éreztem fejemre zuhogni a hétköznapi morzsoló homokszemeit: nem leszek készen!

Tegnap szombat volt. És nem volt még gomb az új kis kötényeken, nem sütöttem meg a vasárnapi tésztát, nem üzentem a nagymamának . . . És . . . És . . . szürke fáradtan ébredtem a másnapra, mára.

Szomorú, télvégi alig-reggelbe ásítva ébredt a város. A templomig vivő kis utca néptelen. De a tér sarkáról hangos kis társaság fordul be. Meg kell előzőm őket, mert hátha nem érem el harangszó végére a templomkaput. De ez a csiripelő had valahogy se nem siet, se nem lassít előttem. Nyilván apa, anya és négy gyermek. Úgy tízévestől négyig. A kicsik egy-

forma sötétkék mackóruhája, piros sálja valami boldos, kedves derűbe fogja a gyalogjárókat. Hangos mind a négy és az ember eleinte bosszankodik, hogy lehet valaki nevetős ebben a sírós időben! — Mégis megkerülöm őket.

— Nini, Magdus! — Ezt a nem szép, de mindig friss, kedves arcocskát nem láttam évek óta, de ahogy rám néz, ugyanaz a huncut kedv csillog szemében, mint régen.

— Szervusz! A férjem. De hisz ismeritek egymást. Na, mit szólsz hozzánk? Kirándulunk. Az első út ezidén.

— Dehát az Istenért! Hogy tudtatok ilyen koránra mind elkészülni?

— Egy órája keltünk föl, de már a kicsik mind maguk öltöznek, csak Marika baba nem tudja befűzni még a cipőjét. A tegnapi leves itt van forrón a termoszban, hideg sült, tészta vele. Mise után megyünk egyenesen a Sas-hegy oldalába. Jól kijárjuk, kifutjuk magunkat, eszünk, fekszünk a napon egy órácskát... hiszen emlékszel rá, milyen szép ott a hegyoldalban a napsütés.

— Igen... Az ég olyan magas, olyan kék... mintha nem is lenne többé föld. Könnyű szél jár... de a fűszálak nem ettől hajladoznak arcunk körül, maga az életlülktetés mozgatja őket... kakukkfűillat van... És semmi villamoscsengő, autótülkölés, semmi rohanás, nincs füst és ház. Nincs siető ember. Nincs veszekedés és lármá. Az ember tudja, hogy az alatta domborodó föld érte van... az egész mindenség az övé... és ő az Istené...

Mind hallgatva néznek rám. Pedig csöndesen mondtam és nem is nekik. Ők úgyis tudják. Hiszen mennek a hegyre vasárnapot tartani.

Épp utolsót kondul a harang. A templomajtó nyílik és csúskodik egyre. Ott bent didergős félhomály. De most jól esik. A sötétség tompa fátyolként fedi fejünket. Mindenki egyedül van.

„Introibo ad altare Dei... Felmegyek az Isten oltárához...” Nagyon messziről, nagyon magasról hallatszik a tiszta szó, — öreg plébánosunk mindig úgy misézik, hogy mindenki értse. — Húz fel a küszködő gyertyafény, a százszor hallott, mégis mindig új mélységű igék az oltárhoz, fel a nagy, szomorú Krisztushoz felette.

Istenem, Te itt függsz mindennap és minden órán és én egy hétig be se néztem hozzád és a napi imák fásult sietésében nem jöttem közeledbe. Pedig Te vársz. A hegyek és tenger és minden fölé nősz és mégis engem vársz. Én, poros, kis hangyalélek bele-túrom fejem a rögbe, a mindennapi körbejárásba és nem akarom látni, hogy felettem az ég és hogy én is odatartozom . . .

Mire kilépek a templomajtón, napfényben fürdik minden. És ez olyan szép. És belül is minden olyan jól van — mintha én is hegyről jönnék lefelé, a vasárnap hegyéről.

Süt a nap. A lakás csillog benne. A meleg fény díszít varázsol mindenre. A gyerekek kacagnak, kergetődznek, ki tud tovább forogni a napsugárban, aki eldől, az nevet legjobban.

— Szívecském, ma ne siess semmivel, ma én is ráérek és nem morgok, ha egy órával később lesz is az ebéd. Gyere inkább ülj mellém és nézzük a gyerekeket. Úgyis olyan nehéz, hogy az ember csak megy, megy mindig a munkája után és nincs ideje megállni és csodálkozni. Hogy élünk, vagyunk. Hogy ide jutotunk. Hogy gyermekek nyiladoznak körülöttünk, arcukon, szemükben kettőnk életének csodája visszanéz ránk . . .

Hull a fény a sarokra. A két karosszék olyan közel kerül egymáshoz és mi, akik egy hétig futó idegenként szolgáltunk egymás körül, most összehajolunk megbeszélni tegnapot, mát, holnapot. Összecsendíteni a leereszkedett húrokat egymást kísérő két muzsikánkon.

Süt a nap. Vasárnap van. És az uram szeme olyan, mint a hegyi vezetők szemének messzenéző kék derűje. A vasárnap hegyén jut értelméhez az élet.

BÉKESSÉG

Ég az adventi koszorú gyertyája és három ágyasc-kából fényes szempár bámul bele. Most nem akaszt kérdést kérdésbe a nagyfiú örökké kifogyhatatlan tudásvágya; nem huncutkodik, nem bömböl és nem kacag a mindig szélsőséges indulatú testvérke; a kis hűgocska-baba utánamondó hangocskája sem csilingel. Néznek és hallgatnak.

Csend van. És olyan jól esik a csend. Nem mintha a nappal gyerekzsivaja nem lenne édes. Dehogy! Hisz olyan boldogság belemerülni ezeknek a kis életeknek mindig változó világába, mintha folyton hullámzó, emelkedő, esőt, derűt, borút villódzó vízár csapkodna körülöttem. De a mindig mozgásban mindig sietés van. Százféle szükséglet folytonos kielégítése, és közben nem marad idő a gyönyörködésre. — Most pedig olyan, mintha megállt volna az idő.

Ég a gyertya. És nem csinállok semmit. Most nem is furcsa ez, pedig máskor valósággal le kellett fogynom ujjaimban a vágató mai ember idegességét, ha például társaságban csak ülünk és beszélgetünk. De az más világban van, a villamosság, gáz, benzin világában, ahol még a gépekben is robbanó erők hajtják előre a munkát. Ez itt a gyertyafény világa, ahol ráérünk semmit sem csinálni, ráérünk hallgatni és belelekezni a nyugalmat.

Nézem a gyertyát és mikor a hallgatásból az első gondolatok kezdenek kibontakozni bennem, azok csak valahogy azt mondják, hogy milyen jó, hogy van gyertya. Egy pamutszál, néhány csepp viasz milyen csöndes, nagy, vigasztaló fényt ad. Pedig maga közben elég, elmúlik. Meghal, de úgy, hogy fénné, meleggé, illattá foszlott szét.

Ó, milyen jó, Uram, hogy adtad nekünk a gyertyát és adtad nekünk a gyermeket. Adtál gyertyafény-életet, hogy békességet fényeskedjünk bele a kis világba — még ha közben el is égünk magunk. És adtál nekünk gyermeket, új életet, akibe jobbik vágyunk kel bele, hogy jobb lesz nálunk, mélyebb, tisztább, zavartalanabb. Mert ugye nem kell, hogy a mi botlásainkat végigbotolja? Ő már ott kezdjen, ahol mi elértük jobbik magunkat.

„Az Isten még nem esett kétségbe az emberiség felett, mert egyre küld gyermeket a földre” — idézte a világhírű dogmatikus tanár a történelmi előadás sorozatában a régi hindu közmondást.

Nem. Nem eshetünk kétségbe mi sem, amíg gyermekéletek fakadnak körülöttünk, amíg kezünkre új, tiszta lapokat bíz a Teremtő, hogy bennük elindítsuk a jobb világot. Nem tehetjük őket se tökéletesebbekké, de elültethetjük, öntözgethetjük bennük a jóakarát-magocskát és akkor talán egyszer kivirul a világra, a nagy világra is a békesség karácsonya.

EGYÜTT

A fenyők hosszú, kék árnyékot vetnek. Közül szikrázik a napsütötte hó. Sok száz méterre elmarad mögöttünk a mindennapi világ, gondok, bajok, füst, köd, munka és sírás, robotos szürkeség és válságos órák. A hosszú sítalpak meg-megzizzennek lábunkon, néha megreccsen egy jégcsapos ág. Más hang nincs.

Nem beszéltünk akkor. Nem sóhajtoztunk a gyönyörűségtől. És nemigen emlegetjük azóta. Merengésre, multakat idézésre nekünk még nem igen van időnk.

Mégis ez a havas csend belenőtt életünkbe. És sok mindenén átsegít. Ha szürke köd fekszi meg a reggelt és olyan nehéz kialvatlan szemünket felnyitni, hogy újra kezdjük ezer apró, véget nem érő, mindig ugyanaz tennivalónkat, — akkor egyszerre előttünk van a

havas hajnalnak első szépsége, belenyújtózik lelkünk a metsző, friss levegőbe, belesziporkázik álmos pillánk-ra az érintetlen hó fehérsége. Rajta! Ott fent most is süt a nap! Fényes az ég. Éles szelek üzik a felhőket. Rajta! Vérünkben már nem ég az ott felszedett oxigén-többlet, de lelkünkben mindenesetre bennejárnak áramlásai.

Ha az uram rugalmas lépteit hallom ajtónk előtt és derült szemének tekintetét fogom fel, amikor benyit; akkor tudom, hogy benne ez lüktet mégis, munkájának hosszú, türelmes óráin átsegíti az a nagy lélekzetvétel, amit a hegyek fehér világából magával hozott.

És sokszor, nagyon sokszor özszemosolygunk egy-egy jelentéktelen havas kép fölött, ami másnak semmit se jelent. De mi együtt annak a téli élménynek valóságát látjuk mögötte.

Mert az a fő, hogy ezt a lapot *együtt* éltük át esztendőink könyvéből. *Együtt* mentünk hallgatva a fehér erdőkön át. Egy ütemre jártunk, egy csend ölelt körül mindkettőnket.

Hiszen úgyis annyi minden van, ami különutat jelent két összetartozó embernek is. Párhuzamos sínek-ként futunk egymás mellett, és csak ritkán, egy-egy váltónál tudnak a sínek egészen egymásba futni.

A férfi hivatása sohasem lesz mindenestül az asszonyáé is, az asszony munkájának világába nem tud egészen belelépni a férfi. Én nem ismerem névszerint számtalan műszerét és ha két-három kollégájával összejön, a röpködő műszavak mérföldes messzeségbe viszik tőlem. Ő viszont nem érti a gyerekügyö-gést, nem tud képeskönyvet rajzolni, nem bírja órák hosszát követni az aprókat a „miért” kérdések bájos és érdekes felfedező útján. Férfiember módjára mindig magával hozza kabátja szárnyán a külső világ idegen gondjait. Világpolitika érdekli és szakmakérdések és nem tudja életét ujság nélkül elképzelni. De nem veszi észre azt, ami az egyes emberéletén belül fáj vagy mosolyog.

És aztán van még az a külön ízlés, külön érdeklődési kör, amit magunkkal hoztunk a házasságba.

Nagyon régen, évekkel ezelőtt volt, de még most se tudom elfelejteni, hogy mikor egyszer szinte diákos örömmel robbant be az ajtón és kezdte izgatottan magyarázni, hogy a magyar-dán futball-mérkőzés hogyan ütött ki, centerek, becek, halfok hogy dolgoztak — én vállat vontam és azt mondtam, a futball durva játék. Hogyan letörölték egyszerre arcáról a fiatal örömet! Megfordult és szótlanul ment könyvei közé. És keserves napokba került, míg megtaláltuk a hangot egymás közt.

Máskor meg ő rontotta el egész napomat, mert nem méltányolta annak a darabka néphímezésnek szépségét, aminek felfedezésével alig vártam, hogy neki eldicsekedjem.

Nem volt ezekben semmi harag vagy közönséges szóval mérhető sértődöttség, csak valami hideg lehellet, ami egyszerre ráébresztett külön-külön világunkra.

Akkor még nem tudtuk, hogy hidakat kell verni a férfi- és női életet elválasztó életfolyam fölé; hanem gögösen bezárkózott ki-ki saját ízlésének várfala mögé és várta, hogy a másik kússzon fel hozzá ostromlétrán.

Igen. Messziről jövő két sín pár vagyunk. Egyszer ott az oltár előtt, mindkettőnk nagy életfordulóján egy váltóba futottunk. De aztán a mindennapi élet megint csak külön helyünkre terelt. Hiszen ha párhuzamban maradunk, akkor nincs semmi baj. Egy örök cél felé tartunk, egy földi boldogulásban, körülbelül egyazon vidéken át, csak egyik jobb-, a másik baloldaltól látja ezt a tájat.

De hogy meg is maradjon a párhuzam, kellene a váltók. Életünk váltói nemcsak a nagy, külső események, amik befelé kényszerítenek, új útfordulatokat hoznak, — ezeket úgyse igen rendezhetjük meg magunknak. De váltók azok a kis kitérők is, amikre együtt fut ki életünk vonata egy percnyi pihenésre, egy kö-

rülnézésre az Isten szép világában, természetben vagy emberlélekben.

Nemcsak az a havas kirándulás közös élményünk, hanem az a könyv is, amit egymásnak ajánlgatva, együtt olvastunk, annak a nagyhirű tudósnak előadása, melyet egyformán lélekzetfojtva figyeltünk, a betlehe-mesjáték ujjongó gyerekkórusa, mely egyszerre csengett fülünkbe; egy csiga-biga, melyet együtt mentettünk meg az eltaposástól. Kis és nagy dolgok, mosolyok és könnyek, melyek egyszerre szaladtak át rajtunk.

Élmények. Velünk jönnek akkor is, amikor már nem emlékszünk rájuk és alakítanak úgy is, hogy nem tudunk róla. Ahogy házastársak írása hasonulni szokott egymáséra, úgy veszem észre néha boldog csaldálkozással, hogy messze egymástól is az élet külön feladott kérdéseire egyazon választ feleljük. Néha hosszú idő szalad le, amíg jóformán egymással beszéléshez se jutunk és amikor összenézünk valami felett, mégis látjuk, hogy nincs szükség hosszú „kibeszélésekre”, a dolgok egyformán értek meg bennünk. Ezt az egybehangzó ritmust csak előkészíti a szerelem, csak lehetőségét adja a házasság, de kinevelni a közös élmények, kis és nagy életváltók segítik.

VALLOMÁSOK

Jó ez a meghitt lámpa a sarokban. Lefelé vetődő fényköre hományban hagy bútorokat, arcot, mindent.

— Tudod, az fáj legjobban, hogy úgy csalódtam benne.

És a máskor határozott, nagy, erős asszonynak most olyan a félhomályban kirajzolódó fej- és vállvonala, hogy valami könnyes, mosolygós részvétet érzek, mint amikor kicsi fiam szeméből kihullnak a panasz-könnyek: — *mamám*, a torony mér ledől?

— Te nem ismered az uramat. Ha ismernéd, nem mondanám el ezeket neked se. Mindenki azt hiszi,

a legszerencsésebb körülmények között a legboldogabb házasságban élünk. És én nem tudok ideálokat rombolni. Nem bírok anyához, testvérhez, barátnéhoz menekülni. Mert mit mondanának? Vagy megszegyénítenének meghallgatás nélkül: még te mersz panaszkodni! Vagy megszánának, — és ez lenne a legrosszabb.

És én nem akarom! Engem még az anyám nem látott asszonyfejjel sírni. A házasság az én házasságom. Kívülállónak nincs benne helye.

Hogy neked mégis előhozom? Mert segíteni akarok, de magamban nem találom már az erőt rá.

Ó, ha tudnád, hogy fáj, mikor az ideál ledől. Amikor a nagylelkűség közelebről kicsinyes lesz, önző, kényelmes, érzéktelen.

Nem veszi észre kimerült arcomat, de a maga számára elvárja a nyugalmat, békét, soha nem találja el, hogy mi bánt, mi fáj... hanem aztán vallat, hogy miért vagyok levert. És ha sírni találok...

— Nem, Margit! Ne mondd tovább!

— Hát ez mi? Még meg se akarsz hallgatni?

— Nem hallgathatlak. Én nem hiszek a pszichanalitikusoknak. Illetőleg hagyjuk ezt. Talán van, aki és akit így lehet gyógyítani. De amit én eddig láttam, az csak oda vezetett, hogy higgyem: ha a jóbarátok részvevő szíve elé teregetjük belső válságunkat, akkor rendszeren minden bánatfának még külön három bánatága nő.

Olvastam egy regényt, valami multszázadbéli romantikus nőíró írta, már a nevére se emlékszem, de volt benne egy mondás, ami érdemes a megjegyzésre: — „Ne építs kálváriát magadnak a saját fájdalmaid állomásaiból.” Ezt magamnak is, de minden asszonynak táblául akasztanám szemé elé.

Mert nézd, ha mi most itt végigvesszük fájdalmaidat, akkor már valóságos zarándokúttal szenteljük fel ezt a kálváriát. Megállunk minden emléknél és ami talán csak egy kő volt, melybe lábadat véletlenül

megütötted, azt most magunk elé kirakva szépen kifuragjuk, kivéssük, megörökítjük.

Nem az lenne a baj, hogy például anyád vagy más szemében megnőne bánatod, hanem az, hogy mihelyt beszélsz róla, a magad szemében nő meg, formát ölt, ami talán eddig csak futó érzés volt.

Boldog akarsz lenni? Nem igaz, hogy az mástól függ. Csak te teheted magad boldoggá. — Vannak persze kivételes életek, kivételes szenvedések. De se a te, se az én, se ismerőseink élete nem ilyen kivétel.

Boldog akarsz lenni?

Ne panaszkodjál!

— Eddig sem tettem!

De ez nem elég. Magad befelé se építgesd magadban azt a bizonyos kálváriát, ne gyűjtögessük magunkban a rossz szokat, elfelejtett figyelmességeket. Szent Pál mondja: „Ami mögöttem van, azokat elfelejtem, az előttem valókért küzdök.”

Látom, hogy a vállad megrándul és gondolod: könnyű így tanácsokat osztogatni.

Pedig nem tanácsokat osztogatni könnyű, hanem felejtetni és megbocsátani, azaz még sokkal inkább: nem emlékezni a rosszra.

Nagyon sokféleképpen lehet ehhez hozzáfogni. Például, emeld fel a fejed és nézz körül: milyen szép ez a pirosfényű lámpa, milyen barátságos a meleg szoba, — egyszóval, ha most mindjárt próbálsz a pillanatnyi kellemességekre irányítani figyelmed.

Aztán ha hazamész, veszel pár szem gesztenyét vagy valami olyan vacsorapótlékot, amire urad nem számított, vagy csak ujságot, férfi annak mindig örül. Vagy amikor ledűl pihenni, akkor nem állsz meg mellette fájdalmas arccal: mert hogy ő pihenhet, te meg soha, hanem csendben magad köré vonod a gyerekeket, hogy ne zavarják fel. Vagy leülsz melléje és megsimogatod fejét. Tudod, mit jelent ez? Azt, hogy már nem elváród a figyelmességet, hanem gyakorlod vele.

Most nem hiszed el, hogy ez jól esik. Nem is lehet ezt elhinni. Ezt gyakorolni kell.

Van ennek valami mélyebb értelme is. Nincs nagyobb jó érzés, mint egy tehetetlen kisgyermek-fejecskét magunkhoz ölelni. De ha egy férfiben meg tudjuk látni a mindegyikükben benne rejtőző gyermeket, akkor megtaláltuk a boldogságot.

Akkor megértjük, miért nincs érzéke nőiességünk sok kusza túlérzékenységre. Nem készítettük-e évekig boldogan a karácsonyi ajándékokat Jézuska-hozta meglepetésként gyermekeinknek, nem akartuk, hogy tudják, tőlünk jön, nem akartunk viszonzást. Sőt talán már nem is volt olyan édes, amikor ők is elkezdtek már tudatosan a mi megajándékozásunkat.

A férfi lehet kifelé, nagy dolgokban teljes értékű felnőtt, de belül kell neki, hogy egy kissé elengedje a gyepelöt, odahajtsa fejét gyerekmódra a mi anyaiságunk ölébe.

Nem. Kálváriát nem építünk elmúlt fájdalmaiból.

De aranyat gyűjtő trezört igen. Minden jó szót, kedves gesztust elraktározunk aranytéglának. És ha fent a világban egyszer úgy érezzük, hogy a közközben forgó pénz csak papírcímlet, ha elrongyolódni látjuk a használatban, akkor mindig lemenekülhetünk a mi nemzetibank-pincénkbe és meggyőződhetünk, hogy van aranyfedezet.

— Dehát miért csak mi, asszonyok, legyünk mindig rosszárt jóval fizetők?

— Miért? Hát mert először is mi itt most asszonyok vagyunk együtt. Hiába tartanánk a legszebb prédikációt a férfiak számára, — nem jutna el hozzájuk. Aztán nem is lenne jó, ha a férfiak így meghallanák tőlünk, hogy mi felnőttebkeknek tartjuk magunkat náluk. Meg arra is gondolnunk kell, hogy talán, talán valamit még tudunk magunkon változtatni. De máson? Felnőttön? Csak úgy egyszerre? Hiszed, hogy ez lehetséges? Viszont van egy nagyon sajátos dolog a lelkek világában. Az, hogy igazán kiegyensú-

lyozott lélek derültté teszi környezetét is. A figyelmesség figyelmet fakaszt, jobban mint a szenvedés és panasz.

De egy a fontos, újra mondom: felejtani, felejtani, felejtani és inkább semmit, mint kifelé mutatott derűt, amit belül mártír-öntudatunk kényszerít ki magunkból.

És végül még valamit, ha úgy érzem, lehetetlen, amit kívánok magamtól, vajjon nem segít-e át az evangélium, mikor rágondolok a szolgára, aki szolgatársát fojtogatta. Én, én vagyok a szolga, akinek a Mindenek Ura mérhetetlen adósságot engedett el és mégis én vagyok, aki szolgatársam kicsinyességének apró adósságait nem tudom felejtani. Igazán nem tudom?

Csend. Hallgatunk mindketten. Aztán a vendég asszony feláll:

— Nem gondolod, hogy elég apróra törtél már?

— Nézd, Margit, te magad mondtad, hogy azért jöttél, mert nem ismerlek közelebből. Tartsuk ezt meg továbbra is. Te jöttél, beléptél ennek a kis melegfényű lámpának körébe és most elmész megint. Ne vigy innen semmi megszégyenítettség-érzést. Ki tudná megmondani, hogy te vallottál-e nekem vagy én neked? A fő csak az, hogy amit idedobtunk most közénk a lámpafénybe, abból mindegyikünk kimarkolja a magáét.

— Hát... — és az asszony arca megenyhül — lehet. Megpróbálok. — Kezet fogtunk.

ASSZONYOK

Szűk, budai utcán kell felkapaszkodnom az autóbusz-állomáshoz. Olyan nyomasztó érzés ezek közt az egymás életébe belekönyöklő házak közt menni. A télvégi ködmaradék belevette magát a zeg-zugokba, a levegő rossz szagú, a kövezet egyenlőtlen és fent alig egy tenyérnyi ég.

De lehet, hogy mindezt csak én érzem ilyen re-

ménytelen környezetnek, mert magamban hozom most a segíteni nem tudás fásultságát.

Időnkint megteszem ezt az utat. Valami kötelesség-félének érzem, azt szoktam magamnak mondani: ennyivel tartozol neki, mást úgy se adhatsz, hát legalább kipanaszolja magát. — De mindig oly szorongó szívvel jövök el tőle. Jól tettem-e, szabad-e, jogos-e, nem könyököltem-e én is úgy bele most idegen otthon életébe, mint ezek a fejem felett egymásra bámuló házacsókák? Nem segíték-e egyre jobban szétszakítani valamit, amit ha látszat, ha szokás vagy büszkeség, de valami mégis összetart, addig, amíg nincs aki kutasolja a hajszálrepedések mélyét. Az-e a szeretet, ha jövök? Vagy az, ha elmaradok?

Pedig olyan szép ez az otthon. Művészkézzel megrendezett fészeknek látszik. És annyit töröm a fejem rajta, miért hogy ez az asszony a saját életét soha nem tudta ilyen alkotó kézzel megfogni? Miért bont, bomlaszt maga körül minden közösséget, mely rá támaszkodnék?

A cselédek szökdösnek tőle. Pedig csendes, finom szavú és méltányos munkaadó, ami a pénzt vagy időbeosztást illeti. De maga mondja, hogy életében nem akadt még lányra, akiben megbízhatott volna, pár hét után mindenkiben csalódott. És a megbízhatatlanságnak evvel a föltételezésével olyan jeges levegőt áraszt maga körül, hogy menekül mindenki a külvilágba jó helyről.

Társasága nincs. Ritka, feszes „vizitekkal” tartja fenn a távoli érintkezést rokonokkal, ismerősökkel. Sokszor elnézem rajta, hogy milyen szép, fölényesen okos, tehetséges, rangja, körülményei mennyire az emberek közé utalják, mégis mindig egyedül volt és egyre jobban egyedül marad.

Gyermekei vadul elvágyódnak köréből. Igaz, már középiskolás két fia van. De ami kalandot kamaszos álmok csak kigondolhatnak, a nagyobbik azt mind kockáztatná, csak hogy messze világba kikerüljön.

Talán csak egy csepp bátortalanság, ami a kivitelől eddig visszatartotta. A kisebbik csendes vérű, hallgató tag kis okos. De talán még megdöbbenőbb, amikor úgy egyszerűen „elviseli” anyját, mint egy elemi csapást, esik az eső vagy fúj a szél, esetleg nagy vihar van vagy jégeső — anya szid, anya haragszik, anya rosszkedvű — ki tehet róla? És aztán, ha van alkalom, amit az otthonon kívül lehet tölteni, onnan el nem marad.

Pedig ez az anya jó és végsőkéig önfeláldozó. Senki annyit nem virrasztott gyermekei éjtszakái fellett, egyszerű kis náthák miatt is; senki több rettegéssel nem óvna minden testi-lelki veszedelemtől őket, csak mintha a fejére hullana vissza minden: a „bajok, betegségek, csapás minket soha el nem kerülnek” — mondja lelke mélyéig ivódott keserűséggel.

És a férje? Elnézem ezt a férfiarcot. Nagyon zárkózott és messzenéző, valami folytonos maga-lefogás van benne. Mi lehet az, ami olyan elviselhetetlen, hogy felesége szerint tönkretette életét?

Vagy csak a kenyérkereső nő problémája ég itt, aki tizenöt évi házaselet után se tudja felejtetni az önálló hivatást, önálló jövedelmet, amit otthagyt? Vagy magatudatlanul is hiányzik neki mindig az éveknek varázsköre, amikor a kollégák tiszteletteljes hódolatában állt szép és disztíngvált megjelenése? Most pedig csak háziasszony, csak anya, csak feleség?

De hiszen házaseletüknek az évek során annyiszor kirobbant válságában mindig megkisérelték újra, hogy elhelyezkedjék hol jövedelmező, hol kizárólag jótékonyági pozícióban. Életét azonban az sem oldotta meg és rövid idő után mindegyik fárasztotta lelkileg vagy testileg.

Eh! Néha szeretném szinte megütni, hogy felébredjen. Te asszony! Hát nem látod, hogy ma mi van körülötted, egy lépéssel túl a te kis világodon? Neked egy se jutott azokból a gyilkos problémákból, amik ma annyi ember életét pusztítják: nincsenek kenyér-

gondjaitok; beláthatólag biztosított otthon, nyugodt életkeretek vesznek körül, hívő emberek vagytok mindketten, egymás elől nincsenek takargatni való útjaitok; gyerekeitek nőnek körülöttek egészséggel és tehetséggel. Hát lehet, szabad így a tönkretett, meg nem értett asszony romantikáját játszani?

És mégis. Hogyan lehetne, akárcsak szóval is megütni valakit, aki vérzik?

És még valami van itt. Hát nem így vagyunk-e mind, mi asszonyok, hogy nagy, mélyenhasító fájdalmakat szinte jobban elbírnak, mint azt a kis állandó súrlódást, amit a másik embernek egyszerű gyarlósága okoz? Könnyű most felsőbbiséges ítéletet tartani e fölött az asszony fölött és nem ismerni rá a magam vonásaira arcában, mikor mindig másban keresem a hibát. Pedig hányszor letörnek engem is, nem a nagy gondok, hanem a kis szalmaszálak, amiket talán egészen tudatlanul vagy csak félig akarva elébem hullat környezetem. Egy rosszkor mondott vagy rosszul értett szó — és képesek vagyunk kételkedni szeretetben, szerelemben, egyáltalán összetartozásban. Egy bíráló tekintet és fellázadtan dobunk félre hálát, szülőtiszteletet, felsőbbiségelismerést. Elviselhetetlen az idősek maradi gyámkodása, mondjuk, és nem vesszük észre, hogy épp ilyenkor vagyunk dacos, éretlen gyerekek. Viszont az én gyerekem velem hálátlan — panaszoljuk, férjem figyelmetlen, mindenki rossz hozzám. Én. Én. Én. Mint egy házatlan csiga meztelen testére, úgy érzem túlértékelt magamra hullani minden bántalmat. Csoda-e hát aztán, ha boldogtalan vagyok?

— — — — —

A szűk utcakanyarodón túl egy vékony kis asszony jön szembe velem. Táskákkal terhelt két karját még két gyerek is húzza jobbról-balról. Mégis valami szíven fog abból a ragyogásból, ahogy a gyerekekre ránevet.

— Mária!

Rám néz, ő is megismer.

— Szervusz, de régen láttalak, mit szólsz az apróimhoz?

— Hát már ugyancsak a nyakadra nőnek. Na de most egy táskát és egy gyereket lekapcsolok rólad, legalább amíg együtt megyünk. Hogyan bírsz te ezzel a két ficáncoló báránnyával bevásárolni?

— Ó, te azt nem is képzeled, hogy ez a legnagyobb gyönyörűség, ami csak lehet! Én magam is hat esztendőssé válok az ő szemükön keresztül. Ha tudnád, milyen érdekes így az utca, mennyi minden történik, amit észre nem lehet venni. Nincs az az oxigénes fürdő, ami jobban felüdítene. Aztán mindenütt olyan szívesek az emberek, az összes környékbeli kereskedők ismernek már minket és tenyerükön hordoznak, pedig nem vagyunk valami kiváló „kuncsaft”. De alapjában véve, azt hiszem, minden ember jó és micsoda élvezet látni, amikor ez a jóság ténylegesen ki is bújik belőlük.

Nézem ezt a kis arcot, egy kicsit talán keskenyebb, mint lánykorában volt, de olyan szívből jövő derű és kiegyensúlyozottság van rajta, ami sokszorosan megszépíti jelentéktelenségét.

— Mondd, Mária, te mindig ilyen boldog vagy?
— kérdem kicsit kesernyésen, a délután szájízével.

— Nézd, örülni nem örülök mindig, akad baj, gond is, de a boldogság, az más, azt úgy hiszem, nem veheti el senki az embertől, ha ő maga el nem dobja. A férjem jó ember, ha nem is turbékolunk mindig együtt, de eltéphetetlenül összetartozunk. A gyerekek meg! Én igazán azt hiszem, hogy ezeknek a kis lelkecskéknek elem táruló édessége előre kifizetett egész életemre mindent, amit valaha is tehetek majd értük... de Marika már rángat, mert ezen a sarkon szoktunk mindig befordulni, hogy útközben még gesztenyét is vehessünk, ami hazáig melegíti tenyerünket. Hát Isten veled.

— — — — —

Egy boldog és egy boldogtalan asszony. Hát igazán tőlünk függ legfőképen, hogy hová tartozunk?

VITAMIN

— Nem bírom elviselni a férjemet — kesereg egy asszony. Egyáltalán mi szükség volt rá, hogy megnő-süljön? Délelőtt, délután jár munkája után. Igaz, jól keres, nagy megrendeléseai vannak, de én alig látom. Külön ebédel, mert sose tudom, mikorra ér haza. Aztán akkor azt mondja, olyan fáradt, hogy belebújik az ujságjába. Ami estéinkből néha megmaradna, arra is jut megbeszélés, társasvacsora, mit tudom, mi még. Ha aztán jön a vasárnap, akkorra már úgy eltávolodtunk egymástól, hogy nem tudunk mihez kezdeni vele, örülünk, ha egy mozival agyonüthetjük, néha, a végén aztán bizonyos, hogy fölsóhajtunk: jó, hogy csak egy vasárnap van a héten!

— Nem bírom a feleségemet, — dörmögi a férj. Tíz körömmel harcolok a megélhetésért, aztán ha holtra fáradtan hazaérek, akkor ott van örökké bánatos arcával, végnélküli panaszaival, kicsinyes asszony ügyeivel. Sokszor szinte undorodom a hazatéréstől.

— Nem bírom az anyósomat — vallja a fiatal-asszony. Azelőtt nevettem az anyós-problémákon. De amióta együtt lakunk! — Ez nálunk így szokás, az nálunk úgy volt... Az én fiam azt másként szerette mindig... és a többi.

Nem bírom a fiamat, lányomat, kollégámat, cse-lédemet, asszonyomat, főnökömet... ezt panaszoljuk mindannyian.

Rosszak hozzánk az emberek, nem törrel és golyóval, nem rabló és gyilkos vágyakkal, hanem rosszak a mindennapi élet ezer apró megne-mértés-tövisével. És mi is rosszak vagyunk hozzájuk. Horzsoljuk, karmoljuk egymást az élet elviselhetetlenségéig.

Dehát miért „hagyjuk magunkat meggyőzetni a gonosztól és miért nem győzzük le jóval a rosszat”?

Mert ütni, ha megütnek, sebezni, ha sértenek, keseríteni, ha keserúséget osztanak, — ez a visszapat-tanó gumilabda természetrajza, ehhez nem kell embernek lenni még.

Az emberméltóság ott kezdődik, ha nem hagyjuk magunkat meggyőzetni a rossztól.

Talán csak arra az egy friss és melegsívű reggeli köszöntésre vár az egész neuraszténiás, rosszkedvű család, amit én adhatok nekik, amivel kisüt a nap rájuk és ami jóvátehetetlenül hiányzik, ha én is csak várom tőlük. Talán csak egy nagy lélekzet kellene az iskola, hivatal, üzlet, háztartás levegője után, hogy az ajtót magam mögött betéve ott tudjam hagyni a gondot, töprengést, bosszúságot és hagymaszagot és tudjak derült arccal várni vagy derült arccal hazatérni.

Talán csak egy ölelést vár az anya, egy bizalmas megnyilatkozást az édesatyja, egy elismerést, dicsérő szót, őszinte köszönetet a másiktól.

Megelőzni a rosszat, lehet, hogy ez nem látszik olyan hősiességnek, mint megküzdeni vele, de ez a jó-ság „kis útja” könnyebb, egyszerűbb, alázatosabb és talán az is érték benne, hogy a másokban is jót szül. Mert jó-ságnak jó-ság a reakciója, mosolygásnak mosolygás, napsugárnak tükrözés.

Elveszően kicsi vagyok a világban, hivatásom, munkaköröm elenyészően kisszerűnek látszik. Nem vagyok vezető, irányító. Nem tudom megszüntetni a nyomort. Nem lehetek táplálék az emberiség szükségének. De ha nem is vagyok kenyér és forrásvíz, talán vitamin lehetek. Vitamin, amiből lemérhetetlenül kevés kell, mégis ha hiányzik, hajlott hátú, szűk mellű, görbelábú, angolkóros testté satnyulnak el a gyerekek. A mai embernek, ennek a lelki angolkórban szenvedő, ferdére nőtt nagy gyerekeknek is kell, — sok mindennél

inkább kell — a napsugár, a megértés, a mosoly, a *vitamin*.

A SZERETET KÖZÖSSÉGE

Ma esküvőn voltam. Kedves barátné és jóbarát kötötték össze életüket. Egy kicsit már fáradt az arcuk, nem a kortól, hanem attól a sok-sok küzdelemtől, amin átmentek. És most mégis valami különös, békéséges csönd lebeg rajtuk. Az orgona nem szól, a menyasszonynak nem jutott uszályos fehér ruha, nincs sok virág és sok ember. Mégis, régen láttam ilyen jóérzéssel összesimulni a stóla alatt egy férfi- és egy női kezét. Nemcsak ennek a kézfogásnak nyugodt bizalma és védelmező jóakarata az, ami jó érzést ad, hanem az a két szép, komoly szempár, mely a tabernákulum ajtaján függ. Nincs itt semmi álérzelgősség, műáhitat, pillanatnyi romantikus elérzékenyülés. Ez a két ember nem először találkozik ma a templomban. Sokszor láttam őket a kora reggeli misén. Eleinte a férfi csak hátul állt meg, hivatalba menet előtt. Volt egyszer, hogy elkaptam egy komoly pillantását, amivel körülölelte az elöl térdelő leányt. Aztán később már egymás mellett térdeltek. Nem csinálták feltűnően. Ha valaki közéjük akadt, akkor csak távolról üdvözölték egymást egy futó mosollyal, nem tolakodtak össze. És mégis valahogy nagyon összetartoztak már akkor is.

Én bízom ebben a házasságban. Sőt egyben sem bízom annyira, mint ebben.

Annyi bajt, szenvedést, annyi rosszul sikerült egyiséget látok mindenfelé. Talán mert nem kérdezek, a lelkek nagyon sokszor megnyílnak előttem. Annyiszor láttam már azt a hajszálnyi repedést elindulni a legösszeillőbb házastársak szerelmében, ami aztán megakadályozhatatlanul visz a törésig, belső elfonnyadásig, sőt külső tragédiáig.

Nem a nagy bűnök; a tévedések, emberi gyarlóságok szomorú játéka a legtöbb házasság. Egyszer

talán egy fel nem adott levél nagy kárt okozott a férjnek és az asszony könnyen vette a szemrehányásait. Talán a férjet felbőszítette, hogy az asszony mindig panaszkodik másokra és a tárgyilagos igazság mérlegén akarta megmutatni a helyzetét. Az asszonyba pedig jóvátehetetlenül beleégett az a keserűség, hogy idegent védelmez, idegennek ad igazat az ő férje! Talán az asszony akkor volt kócos, kialvatlan, a lakás rendetlen, mikor olyan vendég látta, akitől a férj pozíciója függött és a férj nem látja meg többé a tisztaságot, csínt, csak az akkori hírnevén esett csorbát, amit hátamögött suttoznak tovább kollégái. Talán egy futó bók sajog tovább az asszony lelke mélyén, amit nála fiatalabbnak, csinosabbnak mondott a férfi, aki egyedül az övé. És a többi... És a többi... lehetne variálni vég nélkül, annyiféleképen, ahány ember és szinte ahány házasság van.

Azt mondják a tudós nagy emberek, hogy ez a természet rendje, a szerelem elmúlik, marad a pusztító kötelesség.

És a fiatalok azt mondják: Nem igaz! Nem igaz! Mi kivételek vagyunk, a mi szerelmünk örök...

Most ebben a homályosuló templomban nagy-nagy távlatból láttam meg az igazságot:

„Nincs más alap, amire építeni lehetne, mint Krisztus!”

Ez a két ember éppen úgy összekülönbözik majd számtalanszor a hétköznapi taposómalmában, mint a többi. Lesznek talán majd keserű szavaik egymás számára, az asszony sírni fog és a férj bevágja az ajtót. Érik majd őket is betegségek, bajok, nehéz keresztetek. Talán felfedeznek egymásban is olyant, amit nehéz elviselni a másikkal.

De mindig újra és újra összetalálkoznak azon az alapon, melyre építettek. A kegyelem élő valósága képes csak újra és újra összenővesztetni az elválasztó réseket. Valahányszor Krisztus elé kerülnek, véres verejtéke előtt nevetséges kicsiséggé törpül minden bán-

talom, amit egymásnak adtak. És nem fognak tudni semmi mást, csak azt, hogy a szeretet az: mely hoszszantűró, hetvenhétyszer megbocsátó.

Nem lehet valaki azért vallásos, hogy házassága boldog legyen, a hit az élet megoldása, a házasság csak egyik formája.

De minden, ami gyöngíti bennünk a hitet, megöli a szeretetet és a boldogság lehetőségét is.

A házasságot elbírní, boldoggá tenni, a hitvesi szeretetközösséget a természetes szerelem szépséges alapfalaira felépíteni nem tudja más, csak az, akinek élete így meg van oldva.

... HOGY MINDEN GYERTYÁD ÉGJEN!

Az asszony felemelte fejét. Kicsi, jelentéktelen arca volt, de a szeme szép, meleg, barna és ahogy rám nézett, valami úgy világított benne, valami nagy békesség.

— Annyiszor akartam, hogy nekem legyen igazam... És hogy el is ismerje, hogy igazam van. Úgy kell, hogy kezeljen, mint értelmes embert, akinek van véleménye a dolgokról. Otthon a fivéreim így bántak velem. Amikor hazajöttek délben hivatalból, iskolából, néha olyan tüzes vitatkozást csaptunk, hogy majd egymásnak mentünk, de aztán meg is becsültük egymást... Nagyon jó pajtások voltunk.

Aztán amikor az uram elvett... úgy volt, hogy mindenben megegyezünk. — Soha ilyen házasságot, amelyben ennyire adva van a boldogság minden feltétele, mint itt — mondták rólunk.

Pedig már az első hetekben megkezdődtek az apró felsebződések, amik olyan jelentéktelenek, mégis annyira nehezen tudnak gyógyulni vagy nem is gyógyulnak be.

Mikor az első megkésett ebédet ingerülten ette végig... mikor egy hirtelen kiszalasztott ellenkezésért

félnapig hallgatott... egy tréfának szánt szó, amivel mégis idegen előtt szégyenített meg...

De nem ezek az igaziak. Hanem hogy egyszer csak észrevettem, hogy mindig ellenkező véleményen vagyunk. Ha a lusta cselédre panaszkodtam neki, akkor azt mondta: Édesem, nehéz is a cselédsors. Ha sógornőm túlköltekezését kritizáltam, mindjárt készen volt a felelet: talán pályájukra kell ez a befektetés. Ha bensőséges családi estet szerettem volna otthon... akkor sürgősen meg kellett látogatnom anyját, testvéreit...

Eh, nem is tudom, hogy ezek voltak-e vagy hasonlók. De száz jelentéktelen vagy jelentős apróság, amik hol itt, hol ott szúrtak szívembe.

A legrosszabb, hogy nem bírta látni, ha sírtam. Akkor nem hogy vigasztalt volna, hanem megkeményedett. Vette a kalapját és elment, vagy hallgatott napokig vagy egyenesen sértő volt. És akkor úgy éreztem, hogy minden rámszakad, hogy az ideálok ledűlnek, nincs tovább... mert az, akit legjobban szerettem, legtöbbször becsültem kicsinyes, önző, értetlen, addig tart a szeretete irántam, amíg kényelmes vagyok neki.

És minden újabb fájás valamennyi régít újra előtűntette, mindig mélyebben, mindig szakítóbban.

Talán végkép elrontjuk egymás életét, ha a karácsonyest meg nem vált.

Mikorra hazaértünk, már vagy három gyertyagyújtáson vettünk részt és nekem olyan nehéz volt a szívem, hogy megint a rokonság volt előbbrevaló magunknál. Voltunk nagy lármájú gyerekek közt, kártyázó öregeknél és fényes vendéglátásban... csak a magunk kis fája várt otthon meggyújtatlanul... Nem is akartam meggyújtani... Terítettem vacsorához... de a kicsi karácsonyfa nem engedett... olyan szomorú volt, ahányszor ránéztem... mintha megfagyott volna tiszta ezüstfém pompájában — gyertyafény nélkül.

És ekkor elkezdtem meggyújtani a gyertyákat. A

fényes, nagy, nyugodt lángszemek egyenkint lobbantak föl és nem is fénykoszorút, hanem nyugalmat és békét ragyogtak bele a világba.

— Minden gyertyád égjen! — gondoltam és a fa fölragyogott, mint ahogy fölragyogott a szívem is. Észre sem vettem, hogy az uram eloltotta a lámpát, mögöttem állt és lehajtotta rám a fejét.

És nem volt több probléma, vélemény és ellenvélemény, szóval megvívott igazság...

Nézd, nem tudom elmagyarázni, hogy mi oldotta egyszerre föl egy hosszú esztendő rosszul elindult útjait. De azóta eltelték hetek és egyszer sem sírtam, sőt megváltozott a dolgok értékelése bennem. Már nem akarok nagy kibeszéléseket rendezni, nem várom az uram panaszkönyvvel arcomon... és — és nem akarom, hogy mindenáron igazam legyen.

Nem fontos. Most már tudom, hogy nem fontos.

Most már mindig úgy várom haza az uramat, mint gyermeket a karácsonyestéhez. Nyitott ajtó van, csend, meleg és minden készen. Minden gyertya ég. Nem. Nem hagyok magamban egyetlen keserűség-zugot sem, egyetlen sötét foltot sem. Minden gyertya égjen! Mikor az én nagy fiam hazajön... Jött a csupa zajból, a külső világból, ahol mindig küzdeni kell, védekezni, bizonyítani, ítélkezni, helytállni, ahol mindig várnak tőle valamit. Itthon csak kap, mint a gyerek karácsonyeste.

És azóta minden sikerül. Mindent megkaptam. Azóta egyek vagyunk lélekben szó és véleményközlés nélkül. Azóta úgy érzem, hogy benne vagyok, vele vagyok mindenütt, kint a világban is, ahol tartja a frontot az ellenséges étellel szemben.

„...hogy minden gyertyád égjen...” — lehet, hogy valaki mondta ezt, lehet, hogy valahol olvastam, mindegy, csak az a fontos, hogy eligazította életem útját.

LÉLEK

— Nem érek rá! — és az asszony arca kemény és keserű. — Semmire se érek rá. Még megállni, gondolkodni, lélekzetet venni sem. A hivatali munka, a ház rendbentartása, családi kötelezettségek . . . minden percemre egyszerre legalább háromféle elintéznivalóm lenne. Még a szórakozás és alvás is csak mint elvégezni való programmpontok merednek rám.

— Nincs időm — sóhajtott szelídebben a másik. — Tudod, este olyan későn kerülünk ágyba, és a gyerekek már hatkor reggel ébrednek. Aztán megindul az édes zsibongás, csiripelés körülöttem. Ezer apró igényvel csüggnek rajtam. Közben kell, hogy az uramnak is maradjon belőlem valami. A főzésről meg minden egyéb munkáról nem is beszélve. Hát így aztán végkép kiesem belőle, hogy magam számára is maradjon valami.

— Lelki élet! Ugyan, kérlek — legyint a harmadik. — Nem mondom, lánykoromban én is tele voltam ilyenekkel. Akár zárdába mehettem volna, annyira életszükségletnek hittem. — De aztán! — Az ember kikopik belőle. Vasárnap misére megyek, a pénteket is megtartjuk meg a nagy ünnepeket . . . Senkinek se ártok tudatosan, mit tehetek még egyebet?

Asszonyok. Megyünk együtt tovább az utcán. Elmegyünk a templom mellett talán egy hagyományos, de szórakozott keresztvetéssel. És tovább tárgyalunk egymás közt:

— Mi van a tavaszi koszlümmöddel? — Azt hallottam, hogy ezidén már nem lesz divat az imprimé. — Nem láttad Horváthné kalapját? Az egész városban nincs feltünőbb. — Hogy van Laci fiad, igaz, hogy ki akarjátok vétetni a manduláit? — Én nagyon jó szert tudok a rekedtség ellen . . . — Nem adnád ide a mézeskalács-receptedet? . . .

Megyünk együtt tovább. Az élet ezer apróbb-nagyobb baját hurcoljuk, teregetjük, vitatjuk egymás közt.

Az egyik énem velük megy. Kérdez, tanácsol, felel, számol.

De a másik, akit annyiszor elhallgattattam én is a külső világ zajló ütemében; most mégis visszaszökik az elhagyott templomajtóhoz és szembenéz az örökmécs pirosuló fényével.

Az előbbi beszélgetés még mindig fogva tart.

Hát igazán olyan lehetetlenség, hogy mi asszonykorunkban is a lelkünkkel éljünk?

A zárdára emlékszem vissza, a feszületes folyosókra, iskolai misékre, és amikor szombat délután mécses gyújtottunk a Szűzanya szobra előtt, az udvaron elrecitált olvasókra és úrangyalákra... Aztán később... mikor kezdtem felnőni az értésig, a kezembe adott misszálé, amit azóta nem tudtam imakönyvre cserélni, a nagyheti szertartások könyve, a gregorián utolérhetetlen szépségére felhangolt fülem... Mindez olyan volt, mint mikor az értetlen, játszó kisgyereket kézenfogják és felemelik a nagyok, a teljes korúak közé. Igény, szomjúság, otthon lett az Isten országa számomra...

Hát lehet, hogy mindez csupa gyökértelen szépség legyen bennem? Lehet-e, hogy más életbeosztás, új kötelességek nyomtalanul kiszedjék belőlem?

A piros mécses fénye hallgat. A templom csendje hallgat. Minden hallgat körülöttem. És csendben, hallgatásban, egy fellépésre tölem, kézzelfogható közelségben, a tabernákulum kis fehér ajtaja mögött maga a Végtelen hallgat előtttem. Behúnyom a szemem, hogy már ne érzékszerveim, hanem maga az én csupasz lelkem tapogatózzék feléje. Elhal körülöttem az utca zaja, mérföldes messzeségbe kerül minden félpercre kiszámított tennivalók tömege. Csak egy a fontos, csak egy a valóság, csak egy a Létező: a Mindenek Ura, akihez hozzátartozom.

A lelkem lélekzetet vett abból a felsőbb világból, ahová az örökkévalóság szerint tartozik. Most már visszamerülhetek a földi világba. Bennem az az oxigén,

ami éltet, mozgat, melegít, amitől lüktet a szívem, ami munkára, segítségre, odaadásra. emberfelemelésre visz; amitől megszentül minden, amihez érek: gyerek-zsibongás, üzleti zaj, konyhagőz, tudomány, művészet, harisnyastoppolás és társadalmi élet.

Hosszú zsolozsmákon most nem vehetek részt, nem merülhetek bele óras szertartások szépségébe, sőt talán a hétköznapi mise is ritkán sikerül (bár lehet, hogy egy félőrai korábban kelés nem is kívánna olyan nagy áldozatot, ha álmos szemem reggelente hozzá gyakorolnám), — de elszakadnom az Isten országától nem szabad, nem kell, nem lehet.

— De mitől hallgattál úgy el egyszerre, Mária?
— rezzent magamhoz valamelyik.

— Időbeosztáson gondolkoztam. Tölünk, mai asszonyoktól azt kívánják, hogy frissek, fiatalok, rugalmasak maradjunk sokáig, és ezért ajánlanak naponta tíz perc tornát, öt perc arcápolást, két perc fogápolást stb.-t. Hát vajjon olyan lehetetlen kívánság, hogy két perc reggeli lelki torna, öt perc esti lelki arcápolás is jusson? Sőt talán még az se képtelenség, hogy néha egy nyitott templomajtón át magaslati fényben részeltessük szegény jobbik felünket.

— Igazad van, — és Magda, a szelíd kis Magda rám mosolyog: — Kinek lenne nagyobb szüksége rá, mint nekünk asszonyoknak, akik nemcsak magunkért, hanem minden mieinkért is felelünk, hogy a lelket ki ne oltuk magunkból.

HOL A BOLDOGSÁG?

— És te sose szeretnél úgy egyszer igazán pihenni?

Önkénytelenül szaladt ki belőlem ez a kérdés. Olyan rég láttam Irénkét, és ahogy most itt a csöndes, félhomályos szobasarokból elnézem szakadatlan tevé-

kenységét, nem állhatom, hogy meg ne kérdezzem. A gyerekeket most altatta el, közben kiszaladt, a vacsorát odatette melegedni, és amikor végre ide ül mellém, egy teméntelen nagy rongyoskosár meredezik kettőnk közt.

— Pihenni? — és Irénke rám nevet, de hiszen ma nem is volt valami nehéz napom. Szerencsére a jó Isten időnkint küld szeles, hűvös napokat is, akkor nem megyünk hosszú sétára a gyerekekkel és ráérek még varrogatni is nekik.

— És ez neked pihenő nap?

— Hát tudod, nem akarok hálátlan lenni, mert a séta-napok is igazán nagyszerűek. Azt hiszem, az egész utca minket irigyel, amikor három kis hangoskával végigmegyünk, ragyog a szemük, ficáncol bennük a túlárado kedv és bizony néha olyan hangosan örvendnek egy ház előtt megálló lónak vagy kutynak vagy kinőtt fűszálnak, hogy kinyílik az ablak fejük felett és kinéz valaki rájuk. De még sose történt meg, hogy ne mosolyodtak volna el, ha aprókáimra ránéznek.

Csak aztán ilyenkor nincs szívem hamar visszafordítani őket és bizony mire hazakerülünk, itt az este, jön a füröszítés, vacsora, lefektetés és akkor aztán már kevesebb idő marad egyébre, néha bizony egész hétig így meredezik rám ez a foltoznivaló hegy, aztán akkor bajbakerülök az öltöztetéskor.

Hanem aztán jönnek ilyen jó kis borús idők, amikor beszorulunk a szobába, és ezek az én igazi, nyugodt napjaim.

— Dehát hogy tudsz te még dolgozni is, ha három lógnak rajtad?

— Kérlek, szó sincs róla, hogy lógnak rajtam. Hogy te épp este láttad őket, amikor már kicsit nyafogósabbak és szeretnék maguk mellett tudni, hát az más. De délután mindegyikünk végzi a maga dolgát. A nagyfiam végtelen hosszú cérna-szereléseket csinál, a kisebbik most mindig rajzol, a kislány meg épít. Sőt

ez még semmi. Nemcsak hogy így elfoglalkoznak magukban, hanem legkedvesebbek, mikor körülülnek és segítenek nekem. Megírígyelik a harisnyajavítást, aztán mindegyik kér egy jó lyukaszt és olyan buzgón öltögetnek, hogy szeretném felkapni mindegyiket és összevissza csókolni a kis szorgalmas ujjacskákat. Közben meg csiripelnek szakadatlanul. Tudod, annyit hirdetnek valami pezsgő-fenyőfürdő tablettákat, nem próbáltam még, de mindig úgy érzem, mintha a lelkem fürdene ilyesmiben ezeken a délutánokon. Nem tudok üdítőbbet elképzelni, mintha magam is ötéves lennék, olyan könnyű és gondtalan leszek.

— Jó, jó, de ez még mindig nem a pihenés.

— Már miért nem volna pihenés? Mi az egyáltalán, hogy pihenés?

— Mi? Hát mondjuk végigfeküdni egy jól világított, jól árnyékolt kerevet kényelmében, olvasni, szórakozni vagy mit tudom én, hogyan, de egyszerűen pihenni!

Iréнке most mégis leteszi munkáját, hogy egészen rám nézhessen. — Nem hiszem, hogy igazad lenne. Ha csak ez volna a pihenés, akkor nagyon szűkre húznánk a határait. Nézd, azért kell pihennünk, hogy visszakapjuk elfáradt erőnket. Lehet, hogy ezt egyszer egy leheveredés jelenti vagy egy jó könyv, egy csendes rádiómuzsika vagy más világba elvivő film, de azt hiszem, a lényeg nem ezen van. A lényeg az, hogy élvezni tudjam. Munkát, robotot csak az jelent, amit kénytelenül végzek. Pihentetni csak az tud, amit élvezek. Ha a doktor kerget ágyba, kín a fekvés és számolom a percek, amíg felkelhetek; ha gyönyörködni tudok abban, hogy ezek a lyukacskák benőnek a kezem alatt a harisnyán és közben szép, békességes gondolatok rajzanak körülöttem, akkor a stoppolás a legjobb pihenés.

Azt mondják, hogy a gyerekek elnyúzzák anyjukat. Hát én nem tudom, az enyéme, nem merem állítani, hogy nagyon jók lennének. Csak akkor ülnek

csendesen, ha már valami komoly bajuk van. De igen-igen ritkán, legfeljebb, ha már nekem is valami bajom van, akkor éreztem, hogy fárasztanak.

Ott lehet a kulcsa, hogy élvezni tudom őket. Mintha mindig bennem volna valaki csodálkozó, kívülről álló, akinek minden percben új öröm, hogy vannak, hogy szépek, épek, új kis életek, frissek és romlatlanok. Kézenfogva jár velük ez a másik énem és velük együtt fedezi fel újra magának az életet.

Nem is hiszed, hogy mekkora öröm, amikor két-éves kislányom körültáncolja a szobát, mert először sikerült felépíteni a nagy, színes kockatornyot. Vagy amikor nagyfiam nagy komolyan magyarázza a kisebbnek: — Tudod, Péter, a nap egy nagy tűzcsomó az égen. — Vagy a kisebb ott térdel a konyhaszéken és a tésztakeverést vigyázva, kérdezzet:

— Mamám, miért lesz fehér, az előbb még sárga volt?

— Mert belekevertünk sok levegőt.

— És azért lesz aztán annyi lyuk a tésztában? — Mindent észrevesznek, mindenre figyelnek és bontakozó agyacskájuk olyan remekül kapcsolja össze a fogalmakat.

Meg szokták mosolyogni az anyákat, hogy mind-egyik azt hiszi, hogy az övé csodagyerek. Pedig nem arról van szó, hogy egy-egy csodagyerek, hanem arról az igazi nagy csodáról, hogy egy ilyen kis fehér-lapocska-lélek beleébred a világba és felfogja, meghódítja, magáévá teszi néhány év alatt mindazt a sokaságot, amit idáig az emberiség tudott csinálni. És ez a csoda itt van előttem, kezemben tarthatom, tenyere-remben tarthatom, az enyém, úgy az enyém, hogy senki másnak még soha ilyen nem volt. Hát nem kell, hogy ez a csoda élvezet, boldogság, pihenés legyen nekem?

— — — — —

Amint a hűvösödő estében hazafelé tartok, még mindig előttem van Irénke arca, ahogy kipirultan magyaráz. Úgy mentem hozzá, hogy sajnálni akartam, és

úgy jöttem el, hogy irigyelni kezdtem. Talán csak-
ugyan neki van igaza és nem nekünk, akik az anyaság-
ban annyiszor hangsúlyozzuk a „szent, de terhes” kö-
telezettséget, még jó, ha nem „mártíriumot”. Talán
mégis csak elsősorban boldogságot jelent?

CSILLAGNÉZÉS

Kora tavaszi ég csillogó tisztasága borul ránk.
Úgy sziporkáznak a csillagok, mintha valami égi nagy-
takarítás fényesítette volna mindegyiket ki.

A sötétség betakart itt körülöttünk mindent. Sár,
por, göröngy, görcsös gyökérszövevény, hepe-hupás
út, sebző kavicsok, minden be van takarva. Nem érde-
kel. Nem érint. Be van takarva.

A csillagok felhúzzák magukhoz szemünket. Kicsi
botorkáló embervoltunk a végtelen távolságok vonzá-
sába került.

És a csillagok világából visszanézni is jó. Kitágult
szívvel, egymásra, sajátmagunkra ébredt értékelés-
sel lemosolygunk a hétköznapi földjére.

Istenem. Tegnap rosszkedvűen ment az uram a
hivatalba, mert kezében maradt a kabátgombja. Igaz,
már három napja kért, hogy varrjam fel, de azért
most nem szólt, csak rám nézett, égni kezdett a szemem
a könnyektől. Hiszen annyi dolgom van!

Aztán ma úgy szerettem volna, ha kimegy anyá-
mékhoz, de azt mondta, fáradt, nincs kedve emberek-
hez. És úgy fojtogatja ilyenkor a torkomat, hogy egé-
szem elszokunk mindenkitől!

Ma az én fejem is úgy fáj, amikor hazajöttem a
tanításból, aztán az étel hideg volt, a rántás csomós,
amikor nagy hirtelen eléje táltam. Nem mondta, de
eltolta a tányért és előkerült az ujság.

Tegnap szemrehányást tett, hogy sápadt az arcom
és beesett a szemem.

De hát ki marasztott fenn, hogy segítsek a dol-

gozattfüzeteket átnézni, pedig tudta, hogy reggel azért csak fenn kell lennem, mire a takarítónő jön.

És ha valakiről elmondom fájdalmaimat, mindjárt védelmébe veszi. „Gondold meg, hogy az ő életük is nehéz” — szokta volt elintézni legméltányosabb panaszaimat. Mindenkinék nehéz az élete, csak épp én tőrjek mindent el. Hát nekem minden könnyű?

És a többi... és a többi...

Igen. Tegnap botorkáltunk a göröngyös földön. Megbotlottunk egymás kicsiségeiben. Ha ingerült volt, én még ingerültebb lettem. Ha rossz szót mondott nekem, én még rosszabbat gondoltam róla. És valami szörnyű hideg gondolat ékelődött be közénk: hogy nem is vagyunk egyek, nem is vagyunk egymásnak valók.

És ma már nem fáj semmi, de szinte már nem is kell bűnbánóan keresni az engesztelés útját. Sőt talán sok is volna, ha elkezdenénk sorolni, hogy ezért meg azért ne nehezteljünk egymásra. Hiszen fölszakadt lel-künkről ez a fátyol és most már látjuk, hogy csak pókháló volt. Semmiség. Elfoszlik ujjaink között, nem is tudjuk, hogy volt.

Pedig lehetett volna, hogy ránk fonódjék egyre jobban és régi sérelmek sok elfelejtett szálát újra beleszöve, sűrűsödjék közénk jóvátehetetlenül.

Milyen jó, hogy ma nem szóltál semmit kisírt szememre, hallgatásomra, kurta válaszaimra. Nem vallattál, hogy: ma megint mi lett? Nem kezdél el oktatni, hogy így, úgy ne csináljak jeleneteket kis dolgokból.

Hanem este megfogtad a kezemet és azt mondtad: Nézd, az első csillagos tavaszi ég, zárjuk be magunk mögött a kaput és menjünk csillagot nézni. És aztán én mentem. Igaz, az első lépéseknél még nehéz szívvel, csak lefelé nézve. De aztán, amikor felnéztem és megláttam a csillagok mosolyát, egyszerre felszikkadtak a belső könnyek bennem. Felhúztak a csillagok magukhoz. És aztán, amikor visszanéztem és szinte láttam piros szememet, keserű szájamat, úgy belém

dobbant a kérdés: Hát miért is volt ez? És már kénytelen voltam én is mosolyogni. Rád néztem és te is mosolyogtál. Szinte láttuk egymás szemében: egy gomb, egy rántás, egy látogatás, álmatlanság, fejfájás, félreértés, bizalmatlanság, sértődöttség és a többi... Hát ennyi volt az egész? Hát érdemes volt? És akkor mindketten halkán nevettünk.

Köszönöm, hogy elvittél csillagot nézni.

„NEM IGY KELLETT-E TÖRTÉNNIE?”

Alkonyodik. Megyünk kifelé a napból, kifelé a munkából, a forgatagból. És a szívünk olyan nehéz.

Megint csak azt láttuk, hogy nincs igazság a földön. Az erősebb elnyomja a gyengébbet. Az ügyesebb kiszorítja a becsületesebbet. Van, akinek minden sikerül. Nem nézi, mibe kerül. Nem nézi, milyen eszközzel nyeri el. Hát érdemes becsületesebbnek lenni?

A kérvényemet ma megint visszadobták: nincs hely! Pedig tudom, hogy felvettek olyanokat, akik hazulról élnek és csak zsebpénznek, ruházkodásra, mire kell a fizetés.

A gyerek nem kapta meg a tandíjmentességet, mert nem elég jól tanul. Dehát honnan szerezzük össze a pénzt, ha azért mégis „úri”-embert akarok belőle nevelni?

Ilonával találkoztam hazajövet, mennyivel jobban öltözködik, mint én! És a mellett vendégek járnak hozzájuk, házat visznek, kisebb fizetésből, mint a mienk. Hogy sikerül ez?

Mi küzdünk, fáradunk és semmi látszatja!

És mintha a Gondviselés is megfélemedezett volna rólunk.

A kegyetlen hosszú tél nem igazi istenverés volt? Kiüresítette az éléskamránkat. Átdidergett hetek kegyetlen emlékei még rajtunk vannak. Az ijesztő mennyiségű hótakaró most árad még félelmetesebb sár-

tengerré. Mindent elnyel, utakat, a világgal való összeköttetést, kizöldülni akaró vetést. A gyümölcsfák fagtól töredezett ágai aligha ígérnek gazdagságot ezidén.

Azt mondják, „Gondviselés”, és betegséget, hideget, éhezést, halált enged ránk.

Hát érdemes hinni, bízni, imádkozni?

Kétezer éve megyünk, menetelünk mi, kicsinyhitű tanítványok Emmaus felé.

Mögöttünk a keresztfa árnyéka sötétedik, és mi azt hisszük, minden elveszett.

Hogy láttunk csodákat eddig? Hogy betegek meggyógyultak, vakok láttak, poklosok tisztultak, halottak támadtak föl? Hogy szívünkbe hullottak olyan sose hallott igék, melyeknek hatalmuk volt? Hogy új világrendről hallottunk tanítást, ahol a nagyobb úr szolgálja a kisebbet és a gyermekek az Isten örökösei?

Ezt most már mind elfeledtük.

Csak azt tudjuk, hogy a keresztről nem szállt le Krisztus; a gúnyolókra, megfeszítőkre nem hullott villám az égből; hogy meghalt az, akitől a hatalmat, a boldogságot, az életet vártuk.

És akkor egyszerre mellénk szegődik Valaki az úton. Előveszi a jövődöléseket, Mózeset és a prófétákat:

— Hát nem így kellett-e történnie?

Hol volt megígérve, hogy egy csapásra mennyország lesz a föld? Mikor beszélt a Megváltó tökéletes boldog gondtalanságról ideát? Hol mondta, hogy a világban ezentúl csak a jóság és igazság érvényesül?

Hát nem azt mondta, hogy: ha engem üldöznek, titeket is üldözni fognak.

Nem jött, — felbontani a régi törvényt — hogy „arcod verejtékével eszed kenyered és fájdalommal szüled, neveled gyermekeidet”.

Alkonyodik. Megyünk kifelé a napból és a szí-

vünk olyan nehéz. Tele vagyunk a mindennap ezer apróbb-nagyobb gondjával, a megaláztatás, félreismerés, nem sikerült lankasztó súlyával. A „hát érdemes volt” kísértésével. És a holnap, a jövő, a nagyobb világ rettenetes sötét felhői felettünk.

És akkor, észre se vesszük, mellénk szegődik Valaki az úton.

Talán egy gyermekszem nyílik ránk, tünődő arcocska a nagy titok előtt és ránk nyitja a kérdést: — De mamám, miért kellett a Jézuskának keresztrefeszítve lenni? — És amíg megmagyarázzuk a választ, egyszerre belénk dereng a szenvedésnek és a megváltásnak felértése. Valaki beszél rajtunk keresztül. Valaki nemcsak annak a kicsi léleknek, nekünk is félrevonja egyben a fátyolt sok meg nem értett igazságról.

Talán egy véletlenül hozzánk eljutott hírből megvilágosodik előttünk egy ígylet másiknak a nálunk rosszabb sora. Valaki beleenged látni abba az életbe, ami különben el volna előttünk takarva.

Megrendítő gyászhirot hallok egy kétségbeesett öngyilkosságról. Nem volt már beszámítható szegény. Az Úr legyen irgalmas neki. De egyszer rádöbbenek, hogy miért kellett derék, becsületes apjának, még jó erőben levő korában két évvel eze'őtt meghalnia váratlanul. Akkor szinte zúgolódást keltett bennem ez a halálhír: miért épp a derék emberek pusztulnak el? És ma Valaki megmutatta, hogy így kellett történnie, hogy irgalmas keze fedte el azokat a szemeket, hogy a mát meg ne ériék.

Valaki velünk jár az úton.

Nem mindig fedi fel előttünk a nagy összefüggéseket. De mindig kinyitja szemünket a mán túlra. Az örökkévalóság mértékét tárja elénk:

Nem így kellett-e történnie? Hogy keményebb, igénytelenebb, küzdőbb ember legyek? Nem kellett-e, hogy felhők kerüljenek utamra, hogy annál fényesebbnek ismerjem meg aztán a kék eget?

Nem így kellett-e történnie, hogy újra és újra belém íródjék az igazság, hogy a dolgoknak nem itt a földön van a végső megoldásuk.

Valaki velünk jár minden nehéz úton. Csak fülünk legyen meghallgatására. Csak megfogjuk a kezét, hogy

— Uram, maradj velünk, mert esteledik! — és akkor rá fogunk ismerni arról a mozdulatról, melylyel a kenyérszegésben magát mindenestül nekünk adja. És akkor felragyogó arca bevilágítja utunkat sötétben, hidegen, halálon át, hogy elvigyen a végső megoldásig.

— „Bizzatok, mert én meggyőztem a világot!”

BARKÁK

Kegyetlen szél vág az arcomba hideg, apró havat. Reménytelen sárgásszürke minden, mintha nap nem is volna az égen. A Duna nehézszínű vize lassan, olajosan hömpölyög lefelé, hátán tört jégtáblák, hófoltok terhével. Soha, soha nem lesz már többé meleg, fény, tavasz, öröm. A végeláthatatlan tél után most árvizek jönnek, pusztulás és ínség jóslata van a levegőben.

És mégis.

Ahogy hazafelé tartok és az utca vadgesztenyesorának dermedt ágain jár csüggedt szemem, valami feltűnik; valami, ami még tegnap nem volt rajtuk. Megduzzadtak és csillogni kezdtek az alvó rügyek.

Minusz öt fokot mutat délben is a hőmérő. Négy hónapja csak órákra láttunk napsütést, azt is a nagyváros korom-, pizsokrétegén keresztül homályosra szűrve.

A rügyek mégis tudják, hogy eljön az idejük, közeledik felhőnek, ködnek felszakadása, és feslésre készülnek.

Sőt az utcasarkon már barkát árul a virágos-

asszony. Puha, kicsi barkák, finomak és bolondosak, mintha csupa halk kacagás pattant volna ki a faágcskák oldalából.

Barkák! Hát ti tudjátok és azt kacagjátok, hogy a halott világ fölé mégis újra feljön majd az élet napja? Vagyis nem ti tudjátok, de tudja a Magasságbeli, aki engedte, hogy jég és fagy és víz és szél kegyetlen ostromra legyenek kezében, amivel végigostoroz minket bűneinkért, földhöz ragadt szívünkért, eget felejtő elménkért. De... de... talán „eltörni készül haragja vesszejét?” És megmozdította a szunynyadó életnedveket a mélyben, megelevenítette a halottá fagyott ágakat, kipattantotta a barkák mosolyát, hogy jelezzék nekünk, reményvesztetteknek, hogy aztán majd újra felhozza ránk az új Tavasz melegét.

Nagy beteg ágya mellett ülök. Látom, hogy fakul el arca, homályosodik szeme, hogyan bizonytalanodik el keze.

Ülünk körülötte mi, gyermekei, akik életünket kaptuk tőle, aki lelke erejét ránk sugározta, aki értünk fonnyadt, aszott össze nehéz, küzdelmes évek rettentő terhei alatt.

Ülünk körülötte és még rettegünk és még imádkozunk: — Uram, ne még, hagyd még egy kicsit nekünk! — De tudjuk, hogy mégis, már holnap is visszavonhatatlanul elveheti tőlünk.

És tudjuk, hogy ha eljön az a holnap, olyan hideg és üres lesz a világ. Felnőttünk mind, a magunk útjait járjuk. Mégis életünk meleg és vékony központja az ő fáradt, elvékonyodott kis alakja. Mindent elvesztünk, ha őt elveszítjük, talán a testvérkezek szorítása is lazább lesz, ha nem ő fogja össze.

Ez a rettegés úgy összeszorít belülről, hogy még egy jóleső könny se tud felfakadni.

A másik lakásból áthallatszik a rádió. Híreket mondanak... elsüllyedt ennyi ezer tonna... lelőtünk ennyi repülőt... bomba hullott ennyi helyre...

Elsüllyedt tonnákkal ennyi száz és ezer, jeges vízben fuldokló halálkiáltását halljuk... lezuhanó, égő gépekkel két, háromszor annyi fiatal élet semmisül meg a lángokban és zuhannak a bombák... a volt szövetséges őrijongó kezéből legyőzött bajtársa békességhoz menekült otthonaira.

Világháború.

Nincs többé kivétel. Kultúrfővárosok felhőkarcolóitól a dél buja, fűszeres, illatos rengetegéig minden lángol.

Míntha soha, soha többé béke nem jöhetne. Óriások harca ez. Emberfeletti küzdelem a tér és a magasság ezer mérföldjei, ezer méterej fölött.

És a rettegés még jobban összefacsar: — A világ végét jelölöd-e, Uram, az iszonyú időkkel?

És mégis...

Nagy, álmos kék szemmel ül fel a kicsi fiam, a legkisebbik rácsos ágyacskájában odaát.

Ó, szöske buksi feje most éppen olyan, mint egy kacagó barkapihe. Míntha kipirult arcáról, piros ruhácskájáról és még inkább az aranyszálacskákból szőtt dicsfényről feje körül a nap mosolyogna rám. Az a nap, amelyet az égen sűrű felhők kárpitoznak előlem. Az a nap, mely végleg kifutott a betegszoba szorongó levegőjéből. Az a nap, mely ágyúk, égő falak füstje, százezrek hörgése mögött, úgy látszik, örökre elborult az emberiség felől.

Kicsi fiam kitárja karocskáit, feszülő karocskáit, nagyokat rüg kiciny lábaival, és ez az öröm még értelmetlen, de már kicsattanó hangjait kiabálja bele a világba. Kicsi fiam most indult a világba. Az Ur-isten küldte nekünk a legsötétebb esztendőben. Velem volt légiriadó alatt, mikor óvóhelyre tereltek az utcáról és amikor Teleki Pál temetését néztük nagyobb gyermekeim elkomolyodott arcocskái mellett. És amikor háborúba induló katonavonatokra bámultam és amikor sorbaálltam ennivalóért.

És az Ur-isten mégis elküldte. Szép, ép, kacagó

gyermeknek küldte. Hatalmas étvágyú, feszülő erejű, nagyranőni akaró emberigéretnek.

„Az Úristen még mindig nem esett kétségbe az emberiségen, mert még küld gyermeket a földre!” — cseng fülembe régen hallott idézete a hindu közmondásnak.

Kicsi fiam rózsaszíromujjai körülölelik kezemet. Kicsi fiam tavaszi barka, fejecskeje hozzám simul. Kicsi fiam, te tavaszi ígéret, ugye keresztülsegítesz a reménytelenségen, a mindentvesztettség telén?

És ugye, Uram, Aki barkát fesletsz az ágakon, küldesz még tavaszt rá?

És ugye, Uram, Aki gyermekeket küldesz kö-zénk, akarod, hogy felnőve dícsérjenek majd Téged?

PÜNKÖSDI LÉLEK

Fent vagyunk a hegyen. Lábunk alatt mosolyog a város.

Az ég vakítóan kék. A föld ragyogóan zöld. Fehérbe, rózsásba borult fák pompáznak mindenfelé.

Itt jártunk-e, ugyanezen a helyen csak pár hete is még borzongva, reménytelenül, didergő fák csupasz ágai alatt? Ugyanez a fű volt sárgára aszott? Itt folyt-e akkor még a szennyes hó csúf leve?

Város, hegy, fű és fa ugyanaz. De új a szín, a meleg, a pompa, a fény. Új mindaz, ami ezt rájuk árasztja, az életadó napsugár.

Hogy szorongott, reszketett sokáig a magára hagyott föld, szürke felhők, nehéz, sárga ködök feküdték meg mellét.

És most mégis mindezekon keresztül elérkezett az életújulás, a tavasz, a pünkösöd.

Egyszerre mozdul meg minden, ami bír. A kipat-tant rügyekből órák alatt kiborult a friss gyöngy-levé, az óva rejtett bimbók sokasága. A fűszálakban

zöld ujság lüktet fel. Millió apró teremtmény éledt, ébredt, bújt elő.

„Küldd el Szent Lelkedet és minden új életre kel és megújítod a föld színét...” — cseng lelkemben a Veni Sancte könyörgése.

A földre, a termő földre már elküldte a Gondviselés a megújulást. De mi van velem? Bennem? Lelkem minden ága-boga csüggedt, töredezett, dényomta, viharverte, csak épp hogy gyökeret fognak még, a törzs csupa hasadás, sérülés, új seb.

Dehát csoda ez?

Nehéz telek jártak fölötte. Hány oldalról rázta, rohanta meg jeges szél, erre-arra csavarta, kifújta a talajt tartó gyökerei közül. Fagyott hó görnyesztette. Rossz gyerekek, rossz embergyerekek tördelték fölőleges ágait, fogyasztották erejét.

Fölötte pedig, egyre közelebb rettentő villámokat hordozó felhők sűrűsödnek.

Hol marad itt a tavasz? Lesz-e még egyáltalán újulás?

A virágzó hegyről, melyen állunk, lenézek a városra lábunk alatt, a városra, ahonnan feljöttünk.

És egyszerre mosolyogni kell. Ni! Hiszen csupa babaház, játékkocka, apró emberbábok, — amiket látok.

Csak száz egynéhány métert kellett magasabbra jönnünk, és hogy eltörpült minden!

Lenn ezek óriási falak, ijesztő téglakolosszusok, amik beárnyékolják életem. És milyen fontosak, milyen szörnyen fontosak mind: a lakás és a bútorok, az utcák és házak! És mindenek felett az emberek! Milyen fontos a szomszédok véleménye! És mekkora sebet tud ütni a másik ember sértése! Hogy rám feködt tegnap a házmesterné gorombasága, a másik asszony lenéző mosolya, a barátné rosszul megválasztott sajnálkozása, a testvér szándékos bántó szava! Mennyire éreztem, szenvedtem a kiszolgáltatottságot,

rabságot, ahogy emberek és körülmények keresztezik utamat.

És innen fentről? Haragvó, zsörtölődő, nehezen elviselhető emberek, milyen aprókák lettek! Nem is emberek, emberké! Már nem félek tőletek. Átjárt innen felülről a fensőbbiséges Lélek, a Pünkösdi Lelke és megújuló, forró, szánakozó szeretettel tölt el irántatok, akik lenn maradtatok a mélyben, akik nem látjátok soha felülről magatokat és egymást és azért cipelitek életetek terhét úgy, hogy másoknak is teher legyetek.

Lenézek a városra. Milyen kicsiny lettem én magam is! Ágaskodó porszem, mely azt hiszi, mélységes, soha-nem-volt problémái vannak és nehéz az élete, mint senki másé. Milyen kicsiny semmi lehetsz Annak a szemében, aki nem százméteres szikla magasságából, hanem a végtelen szemhatárától néz le rád. Ezermillió porszem-társaddal reszketsz a létben és addig vagy látható, amíg a kegyelem sugara átvilágít.

Milyen apró lettem! Mennyire nem fontos és mennyire nem fontosak már bajaim sem. Csak egy a fontos, a sugár, a Lélek, mely felülről jön és melybe belefürödve áttetszővé leszek és messze csillogok, pedig nem vagyok fény, csak a Fényt tükrözöm szét.

Lenézek a városra és nézem a megkicsinyedett képét, törpe életem megtörpült kereteit.

Kicsinnyé lett, de mégis az enyém, ez drága nekem, ehhez vagyok kötve. A szeretteim minden ember, aki ott lenn köztük jár és velük vannak azok is, akik a legkedvesebbek nekem, magamnál is kedvesebbek. És akkor egyszerre mintha elfakulna minden. Már nem házakat látok, csak falakat eléktelenítve, és üres szemgödrű ablakokat. Látom azt, amitől eddig óva voltunk, de ami ma millió embertestvér szörnyű látomása.

Az emberek bántásait el lehet felejteni. A magam sikerületlenségéből még lehet feljebb épülni.

Gondokat, bajokat át lehet élni a felülről jövő Lélek erejével.

De hogyan lehet azt elviselni, hogy a világ négy sarka ég? Azt, ami ma összedűl? Ha az omló falak halálrazúznak vagy összetörik azt, akit legjobban szeretek?

Lefosztott életeket, azok életének, akik mindennél drágábbak, nélkülözését?

Nem. Nem lehet ezt nézni? Ezt a szörnyű képet. Nem bírok lenézni már a városra.

Felnézek az égre. És az ég olyan kék. Olyan ragyogóan kék, hogy már alig lehet elviselni.

Olyan kék, mint az az égbolt, amit Szent Sándor vértanú képére láttam festve Rómában. Lent a földön a szörnyen megcsonkított test, mellette áll anyja, kezében szorítja a véres főt, de nem néz rá. Fölfelé néz arra a kék égre, ahol lelkek, angyaltestvérek lebegnek a vértanú-dicsőség pálmáit hozva.

Ó, Lélek! Pünkösdi Lélek! Hát még halál, pusztulás, szereteteink halála se jelenti a végső kétségbeesést? Csak egy szörnyű pillanat az, amit át kell élni, szörnyű, de csak szempillanatnyi ahhoz képest, amint a kiszabaduló lélek elmerül az örökkévalóságban.

„Ne féljetek azoktól, kik megölik a testet, de a lelket meg nem ölhetik.”

Már nem félek.

Didergő, hasadozott bizalmú télies csökevény voltam csak, de most a Pünkösdi Lélek sugárzásában állok. És egyszerre bomlik kifelé belőlem minden elszikkadt rügyem. Kis ember vagyok, kis emberek közé megyek, de a teremtető Lélek sugárzik át rajtam feléjük.

TÖBB ÖRÖMET!

Nem tudom elfelejteni azt a nagy szemet. Kicsi emberke, két vagy három éves lehet, különben jól fejlettnek látszik, de furcsán magas, angolkóros hom-

loka alól rámnéző két fátyolos szeme olyan ijesztően öreges. Pedig nem szegény gyerek, tisztára ápoltt, jól öltöztetett és egy jól öltözött gyermeklány unatkozik mögötte a padon. De mit használ neki, ennek a kis szál vegyedülíkének: Járkál ide-oda a kacagó, verekedő, ujjongó gyerekhad közepén és lopkodná magának az örömet. Itt egy kis homokot, ott egy lapátot kap fel, forgatja, nézegeti, mintha meg akarná próbálni, hogyan is lehetne már egyszer úgy szívből játszani, nevetni, mint a többiek? De aztán rárohannak a kis tulajdonosok, egészséges és gondatlan gyerekönzéssel kiragadják kezéből a holmit. És ő csak néz utánuk olyan kifosztottan, olyan árván, mint akitől mindent elvettek.

Belém fáj ez a két nagy szem: ez a gyerek nem ismeri az örömet, ennek a gyereknek nem örültek. Dermedt kis lelke körül ott van az anyagi ellátás, modern és higiénikus nevelés termőtalaja, de napsugarat, meleget még nem kapott.

Apja, anyja bizonyosan meg vannak győződve róla, hogy szeretik, hiszen mindent megadnak neki. De még sohase ragadták ölbe boldog birtoklással, nem mondták egyetlen legszebb csodának, nem nevezték el ezer apró, bolondos kényeztetéssel. Egy asszony sóhajtva viselte, egy férfi fanyarul fogadta és aztán mind a kettő feltette magában, hogy soha többé nem állítják életüket a Teremtő Gondolat szolgálatába.

Rám néz ez a két nagy szem. És szeretném most idegenként is felkapni, magamhoz szorítani és felmelengetni.

— Janika, mit csinál már megint? Janika, nem szabad más gyerekhez közel menni. Janika, nem szabad a homokot ruhájára szórni...

Nem. Nincs bátorságom ezzel a higiénikus védőangyallal szembeszállni, aki Janikát dirigálja így; nem merném szeme előtt ölbevenni ezt a kis Janikát. Hagyom elmerülni az örömtelen szemeket a folyton változó gyermekhad között.

És mégis úgy érzem, hogy Janikát nem veszítettem el a tömegben. Sokszor van az az érzésem, hogy mellettem áll a játszótér padjánál, vékonyka kezével megsimítja ruhámat és öreges tekintetével rányitogatja szememet nagy felismerésekre.

Ülünk körben a padokon anyák, néha apák is, gyerekleányok, német kisasszonyok. Állítólag azért jöttünk ki, hogy gyerekeinknek szabad, egészséges mozgást, multságot adjunk.

— De Marika, már megint hol van a szalag a hajadból? Józsi, megint sáros a térded, Ilikém, hogy lett ilyen maszatos a kezed . . . — És még időm sincs, hogy ráeszméljek, már a magam száján is ez szalad ki: — De édes fiam, hogy megyünk haza, ha ilyen poros lesz a kabátod.

És azután összehajlunk a padon és ismerős és ismeretlen szomszédnők elsírjuk egymásnak, hogy mennyi gond is van ezzel a gyerekekkel, milyen drága volt a cipője, ruhája, hogy összeront aztán mindent két nap alatt. Kibontjuk a gond-batyut vadidegenek előtt, szétteregetjük a bajokat, szépen felcédulázott kiállítás rendezünk keserveinkből, mert jaj! mi lenne, ha minket nem sajnálnának?!

Mikor végül is estébe fordul a délután, úgy fogjuk meg gyerekeink többé-kevésbé maszatos kezecskéjét, hogy hazaterelgessük őket, mintha csupa keresztet vennénk fel vállunkra.

Körül a téren bőkezű május túláradása ünnepel, az orgonák mámorosító virágrengetege duzzad, spiréák sziromesője fehér zuhatagban omlik, a vadgesztenyék még teljes pompában állnak és az akácok máris feszegetik bimbóikat. Mintha minden levélnek, minden szirmnak külön éneke lenne, élni, növekedni, teremni; ujjong a természet.

Közte pedig járunk mi, meggörnyedt kis emberek és elviseljük, sóhajtvá viseljük el, hogy élünk. És még a legjobbak is köztünk mártírkoszorúnak muto-gatják, hogy lám, mi milyen különleges szentek va-

gyunk, megengedtük a Teremtőnek, hogy egy-két emberpalántát bennünk nyisson a világra.

Testvérek! Asszonyok! Örülni kell! Ujjongni a termékenység csodáján, hogy bennünk kelti életre az örökkévalóságra született új embert!

Hogy közben gondot, munkát, verejtéket, éjszakai álmotalanságot, görnyesztő nappalokat jelent az új élet gondja?

Hát ára van mindennek. De ha kinyitnánk szemünket, elénk borulna mindennap százezer aranyfillérben kamatos kamatja a gyermeknevelési gondnak.

Hiszen csupa öröm a nap, mikor reggel mosolyogva kinyílik egy fényes szempár és az apró kezek felém repdesnek, öltöztetni lehet a rózsás talpacskákat. És élvezni lehet végnélkül a nyíló gyerekértelmem gyönyörű ujságát. Hogy holnap talán beteg lesz és rettegő hetekre beborul az ég? Hogy jövőre bírjuk-e az iskoláztatás költségét? Hogy talál-e az életben megfelelő helyet magának?

A ma örömét meg ne öljük ezekkel a kérdésekkel. „Elég a mának a mai gond, a holnap majd megfelel magáért!” — Az Evangélium Krisztusa mondja ezt, ott, mikor arról beszél, hogy fejünknek egy hajszála se hullik ki az ő gondja nélkül.

— Ugye, Janika, ha téged is a ma öröme ölelne körül a holnap fagyos gondja helyett, talán egy szép, teljes, emberboldogító, nagyotakaró élet kezdete lennél. Így pedig el van vetve beléd talán egy fanyar, magános természetlenség, magadnak és másoknak teher-élet.

Több örömet az életbe! Megtalálni, érteni az örömet, amit lábunk elé hoz a legkeservesebb élet is!

Több örömet, örülnitudást! Hogy Janika-szemek ránk ne nyissák a jóvátehetetlen szemrehányást, hogy elszalasztottuk, elpazaroltuk asszonyéletünk szépséges örömeit: az embertermő, emberboldogító meleget.

NAGY VILÁG ÉS KIS VILÁG

Egy asszony beszélte ezt is el:

— Tudod, ma közel voltam a leroskadáshoz. Hiszen nem könnyű az élet most senkinek se. De azért valahogy elviseljük a napokat egymásután. Csak néha van, hogy azt hisszük, nem mehet így tovább.

Előadást hallgattam az este. És utána fejfájással mentem haza. Olyan nagyszabású volt, amilyent csak ez az óriási tudású, kérlelhetetlen logikájú tudós adhat. De épp ezért nehezedett annyira rám. Mit tudja az a „századokban gondolkozó” történész, hogy engem, az asszonyt nem az évtizedek vagy évszázadok mulva kibontakozó jövő érdekel, hanem az, hogy mi lesz ma és holnap és holnapután a gyermekeim sorsa, mi lesz a jövője az én kicsinyeimnek?

Nem lehet becsuknom az ajtót és az ablakot a világtörténelem elől. Akármilyen higgadtan is hozzák az ujságok, akármennyire józan a rádió hangja, azért naponta tizenötször is belevágják az életembe, hogy világvihar közepén élünk. Hogy ha nekünk nyugodt és rendezett is az életünk, azért a szomszédságunkban éppúgy, mint a föld túlsó végén ég a világ, tűzvész van és emberek rettenetes harca egymással. Hogy miért? Ó, azt a történészek majd érteni fogják, de mi, asszonyok?

Élted már te át az ember tehetetlen törpeségét hegyi viharban egy sziklazugban gubbaszkodva?

És kezembe került egy páréves fénykép is. Nemzetközi kongresszuson vettem le különböző országok bájos, fiatal képviselőit egymásmellett. Hogy beszélünk akkor világot megváltó testvéri szeretetről, új eszmék, megújult erkölcs diadalmas térfoglalásáról...

És most... mindezek a lányok vagy azóta talán már asszonyok sápadtan imádkoznak egymás ellenére: Uram, csak ne az enyémet vedd el!

Hát érdemes élni, dolgozni valamiért? Homokszem vagyunk a számum porfelhőjében... És a Gond-

viselés olyan rémületesen nem emberi mértékkel méri igazságát... majdnem kimondottam a káromló szót, hogy... olyan... olyan messze van tőlünk.

És akkor ma mégis nem a kétségbeesés térdeltett le, hanem a túláradó hála, a megcségyenülés... az Isten titokzatos mosolya, amivel a sötét felhők közül egyetlen villanásra lemosolygott rám... éppen rám.

Fáradtan, nehéz fejjel sétáltattam a gyerekeket. Máskor olyan édes végnélküli kérdezősködésük most mind mintha kalapácsütésként kopogott volna reszkető idegeimen. A sötétedő őszi délutánban még olyan messze voltunk hazulról és a kocsi mellett gyalogló, nagyobbik lábacskái egyre lassabban bírták. És akkor egyszerre visszafordult a kétéves kislányom a kocsiból és erőlesen kijelentette: „Péter hátul!”

Tudnod kell, hogy ha nagyon fáradt már a nagyobbik, bele szoktam ültetni a kis kocsi lehajtott hátuljára. De kislányom eddig éktelen sivítással, sőt majdnem dulakodással szokott tiltakozni tulajdonjoga megsértése ellen. Ma történt először, hogy önként hívta kocsijába bátyácskáját.

Azt mondhatod, hogy véletlen, hogy kicsiség, hogy nevetséges távlatot akarok adni jelentéktelen dolognak.

Dehát nem érted, hogy mi történt itt?

A kicsi lányom, ez a kis ösztönlény ma először győzte le lelkében az önzést. Ma először adott valami jót önként, a maga kára ellenére is másnak.

És akkor minden feszültség egyszerre feloldódott bennem.

És mindenre megtaláltam a feleletet.

Mert a világpolitikában és világdiplomáciában nincs hangom. Jöhet háború és jöhet bomba vagy tank, elgázolhat engem, családomat és minden javamat. És nem tehetek ellene semmit. A nagy világot nem én igazítom.

De egy emberlellecske épül a kezem alatt. Hány-

szor láttam úgy, hogy semmit se tudtam elérni neveléssel. Ma felnyílt egy lélekajtó és beláthattam, hogy egymásra hordott téglák állnak. Ez a kis élet a tudatos jó felé kanyarodik.

Kis világ, egy szál lélek, de ami benne kel, az az örökkévalóságnak kel.

Hát mégse csüggedek el a nagy világ gondja alatt, hanem építem a kis világot, mely kezemre bízott.

ISTENORSZÁG — EMBERORSZÁG

Elfakult levelezőlap került a kezembe, amire egyszer valaki, aki ott bolyongott a nagy hegyek, nagy erdők mélyén, ráírta az igazi nevet: nem kis falu, nagy falu, ilyen, olyan község, — hanem „Istenország”.

Mi városiak Emberországban lakunk. Gyárakban gyártott, jól záró ablakok óvnak esőtől, napfénytől, szellőtől. A földet kő burkolja meg aszfalt. Az eget elfödi a házak magassága, füst és por fátyola. Emberkéz készítménye minden.

Istenországában pedig fák vannak fakadó levelekkel és fűszálak és virágok nőnek. Mag pattan fel a nedves földben, csíra hajt ki, erősödik, zöldül, levelezik, virágzik és új magot hoz. És minden magban újabb meg újabb életetek végelethetetlen sora rejlik.

Emberországban mindent gyártanak. Hegymagas házak, sziget-nagy hajók kerülnek ki műhelyéből. De még sohasem sikerült egyetlen mozduló csíráat kipattantani, egyetlen önálló életetcskét, sejtecskét megalakítani.

Istenországában millió életlehetőség-porszem repül a levegőben. Van köztük néhány, mely életté nyílik, a többi visszahullik és névtelenül esik szét annak a párnak szolgálatára. Szemnemlatta erdők mélyén is

színpompa fakad és soha ékkövé nem kerülő kristályok kristályozódnak sötét föld mélyében.

Emberországban mindig mindentől célt, hasznot, nyereséget várunk. Mindennel számvetést kell csinálnunk.

Istenországban a szépség, a változatosság, a Teremtő erejének önmagáért való pazar bőkezűsége árad.

Emberországnak fáradt, poros tüdejű, cipőjű és lelkü gyalogosai kikíváncsoznak pihenni Istenországába.

„A lég olyan balzsamos, menjünk édesem, ki a zöldbe,” — mondta bájos, kerek arcú, loknis, apró kezű párjának a nagyapánk. És aztán felvették a rózsás bébékalapot meg a szürke cilindert, illedelmes csokrocskákba kötötték a kislánykák hajszalagját és fiúcskák gallérkáját, hogy csöndeskén elsétálgassanak.

„Menjünk kirándulni” — mondták tegnapelőtt szüleink, még a mindent hasznosító békevilágban. És előkerültek a takarók, pokrócok, kabátok, esernyők, kis és nagy batyuk, dobozok sült csirkével és omlós tésztával, üvegben tejeskávé meg limonádé, hogy kivonulhasson a család apraja-nagyja sok verejtékes gond és kapkodás után a város erdejébe.

„Szombat-vasárnap weekendezünk, mama.” — Jelenti ki a mai fiú vagy lány. Turistabakancs kerül a lábra, szélkabát, némi élelem a hátizsákba és a fiú vagy lány elindul egyedül összetalálkozni többi fiú és lány pajtásaival. — És a család otthon marad.

Család? Dehát van-e egyáltalán még ilyen? Van ahol csak épp egy fedél az otthon, ahová aludni, étkezni hazajárnak. Van ahol még a külső formák épek a jóreggelt kívánástól az ebédlőasztalig és vacsora utánig, de a lelkek között itt is elszakadt a szál. Édesanyák, édesapák riadtan néznek a távozó gyermek után, mintha nem is az övék lenne! Van aki keserű féltéssel visszafogja őket dacos ellenkezést váltva ki. Van, aki csak sírja magába, összehasonlító

emlékezéseibe: mikor én fiatal voltam, nekem ezt nem hagyták volna.

Aggodalmas szülők és mozgékony fiatalság mindig különböztek, de mintha most nem egy, de két nemzedék lenne köztük. A távolság is nagyobb, a különbség is fájóbb.

Igaz, a nehéz évek duplán számítanak. Azok, akik már a delelőn túl tartanak, fáradtabbak, mint kellene, hogy legyenek. Fáradt a lábuk a túracsinálásra, fáradt és nem kíváncsi a lelkük új tájakra.

Az ifjúság pedig felfelé tart még, szomszajosan minden új fordulóra. Neki kell a nagy járások boldogító ritmusa, kell az izmok feszülésének gyönyörűsége. És bevallottan vagy be nem vallottan kívánja a szabaddabb, felelőtlenebb együttlétet is, fiatalok fiatalokkal, a józanabb, messzebb néző, de talán túlságosan is aggodalmaskodó őrzőszemek nélkül.

Istenországa pedig most is mindegyiket várja. A lejtők virágosak, pompásak, nemcsak a legelésző kecskék gyönyörűségére. A hegycsúcsok hallgatnak a világ kis zűrzavarai felett, szellőjárta magasokban. Az erdőkből árad a léleknyugtató csend, mely mégse némaság.

Széthullott család, mi lenne, ha egyszer-másszor megpróbálnánk mégis összetalálkozni Istenországában. Édes mamák, mi lenne, ha megkísérelnénk egyszer kevesebb gonddal, igaz, kevesebb kényelemmel is, kimozdulni hazulról. Megkockáztatnánk egy bőrigázást, de hiszen majd elejét vennénk a bajnak otthon forró teával, száraz ruhával. Otthon hagynánk a tegnap fáradtságát, keserűségét, a „mi lesz holnap” hajszáját, aztán csak ünnepelnénk nyugalomban aombok alatt. — Lányok, fiúk, az is érne valamit, ha egyszer nem a kilométereket falnók, hanem úgy csendben járnánk, megfogva egy fáradt, értünk soványodott kezét és beszélnénk bizalommal terveinkről, vágyak-

ról, vagy ha ezt még nem bírjuk, legalább is hallgatnánk együtt, hogyan susog a lomb, hogyan készülnek aludni a csicseregő madarak.

Talán, talán Emberországba, a hétköznapi munkájába is át tudnók menteni aztán az Istenországban újra megtalált családi harmóniát?

NYÁR

— Egyetlen leander-bokrét borul a tornácra. A fehér házfalról visszaverődő melegben még fűszerebb illatúnak érzem. Szeretném megsimogatni minden egyes virágát, megköszönni neki szépségét, édeségét, azt a nyári pompát, amit körém varázsol.

Mert az udvar, ha tisztára van is most söpörve, délután kopasz és poros. A betámasztott széles nagykapu, a szekérnyom mély bevágódásai, hátul istálló és ólak, azontúl a szérűskert maradék szalmakazlái, bizony ezekről mind nem lehet azt mondani, hogy valami szemet gyönyörködtető látvány. Pedig nagygazdánál lakunk, két tehén fordul be minden este a kapun, szépen tartott lovai vannak, disznók, aprójószág, mindenből elegendő kapargál az udvar elkerített hátsó részén. A ház is nagyablakos, tágas szobájú, magasra épített, csak tavasszal fejezték be és még az újság kevély fehérségével csillog ki szegényebb sorstársai közül az utcára. Került itt sok mindenre. Csak éppen szépségre, virágra nem jutott. Ha fiatalok is még, munkában elszikkadt testű, lelki emberek, akiknek már nem jut eszébe elbíbelődni holmi hiábavalóságokkal a ház körül.

Ha most látnának Pesten hagyott barátnőim, hogy megmosolyognának, hogy diadalmaskodnának: — Te falura mész? — kicsinyelték le nyári terveimet, itt hagyod szép, kényelmes, jól felszerelt, fürdőszobás lakásod, és mész port nyelni, sárba merülni, csak azért, hogy elmondhasd, hogy te is vol-

tál nyaralni! Hol akarsz ott sétálni? Hová mész este szórakozni? Ki lesz a társaságod? Mire fogsz öltözködni? Megbánod még nagyon ezt a hóbortos gondolatot. Még ha a Balatonra mennél vagy hegyek közé, üdülőhelyre valahová, de falura!

De a leander csak mosolyog itt mellettem és én belemosolygok rózsaszín búbájába.

Hát igen. Falura jöttünk édesanyámmal. Kikerestünk egy olyan kis eldugott fészket, ami még nincs fürdőhellyé kiszépitve. Csak egyszerű, dolgos, józan, kemény életű magyar falu. Vasútállomását nem tudni, mi okból, háromnegyed óra járásra rakták, túl a hegyen. Jó nagy gyaloglás volt, amíg beértünk.

És mégis. Ahogy hátat fordítottunk a vasútnak és elindultunk a kanyargó gyalogösvényen, előbb rétek, azután szántóföldek közt, ahogy suhogott kétoldalt a már aranybahajló kalásztenger és túl rajta messzebb szép zöldhátú dombok, hegyek feküdték körül a tág völgykatlant, mint jóságos őrző óriás állatok, ahogy fölénk borult az a nagy, nagy darab ég, amiről otthon nem is álmodtam, akkor egyszerre leszakadt rólam egy esztendő, sok esztendő minden gondja, munkarobotja, füstje, pora, életküzdélme és belenyújtóztam ebbe az első igazi nyárba.

Nyaralni jöttünk. Valami mást akartunk, mint amit mindig csinálunk. Valahogy a magunk élete fölé kerekedni.

Otthon ismerjük a nagyvárost, a mindig egyforma szürke házfalakat, az utcát, a hivatalt, ahol lemorzsolom napjaimat, a piacot, amit anyuka nap-nap után végigbongész, üzleteket, reklámokat, mozit, szóval a város nyüzsgését, zaját, a városét, mely olyan nagyképpen terpeszkedik tenyérnyi földjén és nem enged túllépni magán és minket is nagyképűvé tesz: én vagyok az életlehetőség, a kultúrélet, zsongja füllünkbe állandóan és aztán mi szépen elhisszük és nem látunk túl falain. A mi ellátásunk, a mi fenn-

maradásunk, a mi szükségleteink, forgunk folyton saját magunk középpontja körül.

És én soha meg nem láttam volna ennek a világnak kicsinyességét, ha most ki nem fut a vonat a szénporos pályaudvarról. Fut, fut, egyre tovább és a város egyre kisebb lesz. Milyen kicsi a messzeségben! De hiszen nem is tölti be a világot! Hiszen csak egy pontocska már a mezők, erdők, hegyek zöld végtelenségében. Milyen nagy a föld, ahol mind nem ő van!

Ez volt az első, amiért érdemes volt falura jönni, az első meglátás.

Megkicsinyedtünk magunkban, városi rangunkban és megláttuk az embernek, az életnek nagyobb felét.

Igaz, fürdőszoza nincs és a vizet jó mélyről kell felhúzni, nem jön egy csap elfordítására magától elénk. És este csak gyertyafény mellett vetkőzünk, mert a háziak kevéske petróleumát nem fogyasztjuk. De a hajnal beragyogásától esti harangszóig fürdünk a fényben, amit otthon irígy házak fogtak el. Minek ide még mesterséges világosság? És aztán valami furcsa boldogság van abban is, hogy a város sok szolgálattevő szellemét el bírjuk nélkülözni, valami izmos öröm a kúthúzásban, tűzrakásban, leegyszerűsített kezekben. Az első napok kíváncsisága: hát így is élnek emberek, ma már közös öntudattá lett: így élünk!

Az udvar poros és kopár. Igaz. De nemcsak a leander színfoltja hoz azért bele mosolygást, pihenést. Ahogy itt ülök a tornácon, ölembe ejtem kézimunkámat. Úgyan anyuka megint kedvesen zsörtölődni fog, hogy sohse készülök el vele. De azért ez nem lustálkodás. A lelkem nyújtózkodik, abba a nagy darab égbe, ami itt körénk borul, a messzeségbe, ahogy a föld határaig tárul. Ó, hogy pihen most szemem, szívem, eszem. Békességes nagy csend ölel körül. Itt, ahol az ember művei olyan kicsik, alacsonyak, kezdetlegesek, ahol minden, amitől függ, kívül esik hatalmukon, szelek és napsugár és esők és fagyok, mind

felülről kormányozzák világukat, — itt olyan közel van a Teremtő Isten.

Ez volt a második, de talán legigazibb értelme ennek a járnak.

De van még egy harmadik is. És ez az emberek. Ott hagytuk a magunk világát, a megszokott rokoní, baráti kört és eljöttünk sohse látott emberek közé. Kemény, zárkózott, önző, szűkszáví parasztk — mondaná valaki. Ó, nem népszínműves, gyöngyösbokrétás ez a világ. Az élet hétköznápkból áll. Azok, akik hajnali szürkületben kelnek, hogy messzi földszalagokra gyalogoljanak ki, megkezdeni a legverejtékesebb munkát, azok bizony a hasznót nézik és nem valami állóvágiás vendéglátásban tetszelegnek. Fizetünk, hát ide adták a szobát, fizetünk, hát adnak tejet, tüzelőt, főzeléknek valót, a kenyérrel is valahogy megalkudtunk velük, de ami még ezeken kívül kell: zsír, liszt meg egyéb, azt bizony magunkkal kellett hoznunk és két hét múlva, szombaton megint hazautazom elcípelni ide.

Aztán azért haszonon túl már kezd bennük ébredni valami magasabb, emberibb látás is. Látják, hogy mi is friss reggel kelünk, szobánkat magunk is rendbetesszük, szebben és tisztábban, mint ők tették evvel a tisztaszobával, hogy mezei virágbokrétánk napról-napra más mosolygást varázsol az asztalközépre. Hogy a hatórás misén kezdjük Istennel a napot, megszáporítva annak a három anyókának a számát, akik eddig a hétköznapi templomlátogatókat kitétték. Aztán hogy a pihenésünk se csak heverés, hanem írunk, kézimunkázunk, olvasunk, nagyokat sétálunk, mindenkivel szóbaállunk és hát így egyre közelebb kerülünk hozzájuk. Meg hogy nincs egyetlen nadrágunk se, se sport, se pantalló, nem napozunk félmeztelenül, hagyjuk a strandnak, ami a strandra való. Elégge átjár azért szellő és napsugár, hogy nap-hosszat szabadban vagyunk könnyű, egyszerű mintás mosó ruháinkban. Nem is hoztunk mást, csak egy va-

sárnapit még, hogy azért lássák, a templomot úgy megtiszteljük, akárcsak ők, nehéz, izzasztó brokát pompájukban. De talán a szívüket avval vettük be végül is, hogy alkonyatkor leülök a kis kapu lépcsőire és mesélek az utca apró népének, közben meg kötni tanítom a Terkát, horgolni a Marcsát, mert hogy itt pár éve már csak férfitanító került, aki bizony a legjobb akarat mellett se tudja ezeket az apró, kemény ujjakat ilyen neki is idegen munkára befogni. Akad köztük aztán nagyobbacska lány is, aki valami szépet akar tudni, valami olyat, amelyet öreganyja még tudott, de bíz ők már nem ismernek és így sor kerül a nyolcas öltésre, szálszámolásra is köztük. Esti harangszóig tart a szabad iskola, akkor együtt megyünk föl a templomba Úrangyalára, utána meg kiki otthonába. És aztán az egyszerű vacsora után olyan jólesően nyújtózom el a kukoricahéjjal tömött derékaljon, valahogy profanizálásnak ne lássék, de úgy érzem, az Isten tenyerébe simulok bele és még félálomban megköszönöm neki az egész nap minden szépségét, örömét, újságát, az eget, a földet, a falut, az embert, mindent, ami eddig távol volt tőlem és most olyan közel került...

Lassan leeresztem ölembe a kopott kis jegyzőkönyvet, amit sok évvel ezelőtt nagyon messzi innen egy kis faluban teleírkáltam. Sok év múlt el azóta, minden megváltozott körülöttem, de ha behúnym szemem, most is látom a hullámzó aranyvetés fölött annak a kis falunak tornyát, látom a nagy darab eget, a messzi hegyhátaikat és beszívom a leander fűszeres illatát.

Évekre, évtizedekre kamatozott az az egyszeri falusi nyár.

ÚTON

Szombat este tarka ruhák tömege színesítette meg mindíg a kis vasútállomás perronját. Várták a pesti vonatot. Hangos beszéd, ismerkedés, kacagó nyári öröm zengett mindenütt.

És a színes zsivajba berobogott a nagy, fekete, sístergő mozdony. Hosszú kocsisorának minden ajtajában, ablakában ember. Szürkeruhás, fáradtarcú, városi szagú férfiakat hozott le a vonat, hogy egy napra ledobják magukról a munka verejtékes levegőjét, a hivatalt és hivatást, gondokat, felelősséget, sőt ezeknél még többet: a háború ránk árnyékoló sötét szárnyshogását.

Egy napig tartott.

Hétfő hajnalban már megint tele volt az állomás, de most már nem várni, búcsúzni jöttek. A hold még fényes volt a világosodó égen és a hatalmas jegenyék fekete sziluettje csak lassan színesedett elő zölddé.

Ültünk az állomáson vonatot várni mi is az urammal. Ő, hogy induljon vissza a városba, a magános munka egy hetére megint, én, hogy itt maradjak a gyerekekkel az egyedül helytállás egy hetére.

Ültünk és néztük a jegenyéket, amint csöndesen igybolyogtak a magasságban. Óriás termetükkel talán ötven, talán még több éve is van, hogy így lenéznek a nyüzsgő emberhadra. Látják, hogy jönnek és mennek, örülnek és búcsúznak. Ez a múló hetek ritmusa, de ez a nyaré és az életé is.

Úton vagyunk folyton.

És olyan nehéz mindíg úton lenni!

A nyaralóhely minden fája, bokra, kis tempoma, parkja hogy odakötöz magához ezer szállal. Milyen jó lenne mindörökre kikötni itt a nagy Balaton melletti kicsi házban; a darabka földön, ami a mienk, virágot ültetni, hasznos magot keltetni; a gyerekeket boldog napsütésben felnevelni.

De csak futó állomás maradhat életünkben a mi

kis házunk mosolygó muskátlis kapuja. Pár hét, pár vasárnap, elfutó hétköznapiak és meggy tovább életünk vonata.

El kell szakadnunk háztól és kerttől, a nyári béke-szigettől és ki tudja, a világ sötétfelhős, nehéz ege alatt visszakanyarodhatunk-e jövőre megint erre?

Olyan nehéz mindig úton lenni!

Mennyi állomás maradt már el mellettünk, amittől úgy szakadtunk el, hogy máig fáj a búcsúzása és vissza nem mehetünk soha többé. Soha vissza nem térhetünk a gyerekkori homokdombhoz, tündérvilághoz, az ifjúság száz bűbajos kirándulóhelyéhez, jó nagyszülők, édesapák, édesanyák, mosolygó szemű nénék, bácsik árnyékához, akiknél megbújt gondtalanságunk. Mind elhanyaglottak már, elfoszlott emléküek a soha vissza nem térhető multtal.

Úton vagyunk, soha annyira nem, mint ma.

Mennyi biztonságot épített bele környezetébe elődeink világa. Nagy, nehéz bútorok közt éltek és ruhák százféle béléssel voltak tartóssá téve.

És hitték a pénz állandóságában, a polgári rend mindenhatóságában, a mindig így lesz szentnek tudott érvényességében.

Mi aztán megérjük, hogy minden bizonytalan. A világ iszonyú viharai megrázták fejünk felett a nyugalom cseréptetőit. Láttunk házakat összeomlani, városokat, országokat lángokban megsemmisülni. Az emberélet mint a polyva, ha ráfúj a szél, szóródik szét a semmiségbe. A pénz semmivé lesz a legelzártabb páncélszekrényben is. A ma polgári rendjét holnap egy marék ember szétzilálhatja.

A nagy, erős, biztos állomásépület, amit úgy hívtak: boldog békevilág, messze, messze elmaradt. Mi már tudjuk, hogy nem volt állandó otthonunk, aminek hitték állandó építői, — csak egy állomás az emberiség életében.

Fut a vonat velünk, kanyarog sok sötét alagúton

át és hiába mosolyog közben száz édes állomása a piros örömeknek, nem lehet kiszállni és megülni örökre.

Úton vagyunk. Hisszük, hogy a meredek hegyipálya, amin most zihál vonatunk, — ezrek véres verejtéke kíséri útját — egyszer majd megint kitárul békességesebb völgybe. De mi már azt is tudjuk, hogy amint ez a mostani rohanás, úgy a jövőendő megálló sem lesz a végső, jó, nyugalmas legyökerezés, mert mind ráébredtünk Szent Ágoston igazmondásának nagy valóságára:

„Nincs nekünk maradandó városunk itt a földön, csak vándorok vagyunk, útban az örök haza felé.”

És e világnak ezer és ezer szál-szakadása, ezer búcsúzása, otthonoktól, emberektől, meleg közösségektől elválása mind elviselhetővé lesz az egyetlen örök célhozérés, a végső megérkezés hitében.

ŐSZ

Nem volt valami különösen szép asszony, — ahogy elnéztem — de ápolt, gonddal, hozzáértéssel jólöltözött. Kisportolt, izmos, egészséges asszony, akit a nyár festett aranybarnára. Csak egészen közelről látszott, hogy ez a jókarbantartás, ha nem is engedte hervadttá lenni arcát, de vonásait kiélesítette és hogy már jobban ruházta volna alakját egy gondolattal hosszabb, egy árnyalattal tompább színű öltözet. Felnőtt lánya, érettségizett fia mindenestre negyven éven jól túlra tették korát.

Hullámozott fel-alá a tömeg, a kis vidéki állomás napi szenzációját, a gyorsvonat érkezését várta. Vidám, hangos, tarka-barka sereg, akadt köztük elég megmosolyogni való, szánandó vagy épp botránkozást keltő nyári divatcsoda, a nők a strandról ok nélkül idehurcolt napozóikban, a férfiak a hálósobák lomposágával.

Mégis bennem nem a kínai pizsamás, kifestett

nagy mama keltett megbotránkozást, nem a szép vagy kevésbé szép, az ízléses vagy nem ízléses többiek kötöttek le. Ezt az asszonyt néztem, aki előttem járt barátnéjával. Önkénytelenül hallgattam hangos beszédüket... és közben elkezdtem dideregni... az nem jó szó, hogy sajnáltam: fáztam a közelében. A nyári napfény ragyogása megfakult körülöttem és én megéreztem az őszt.

Nem minden őszben fázik az ember. Mindíg szerettem az őszt. Nem a mélabús halódást, erre kevés érzékem van; hanem a színpompa érését és még sokkal inkább az új élet termelésére befelé fordult erőket és a felszabadulást, a természet átszellemülését. Tavasszal túlságosan dúsán fakad a földi pompa, nyáron túlságosan forró és alacsony az ég. Az ősz az, amikor a lélek kinyílik, soha sincs olyan magas égbolt, mint ilyenkor, soha nem olyan tág a horizont, mint amikor a lehulló lomb már kilátást enged, de a levegő még ragyogóan veri szét a napsugárzást. És az őszi frissesség a levegőben szinte testelenné, súlytalanná emeli lépésünket. Szép a zöld levél is, de mintha az arany, barna, vörös milliószor változatosabb gazdagsággá érés lenne. És milyen megható és megállító, hogy minden lehulló levél alatt jövő esztendei rügy aluszik. Minden elomló új élet lehetőségévé oszlik el a csírákat rejtő avarban.

De ha a kertész minden lehullott falevelet azonnal, nagyon is gondosan elsöpör, hogy ne zavarják a sárgakavicsos utak geometriáját, akkor a csupasz fák reménytelenül kinyújtott ágai közt süvít az őszi szél és akkor fázik az ember.

Mikor most hazaérkezve megint először fésülködtem a megszokott ablak mellett, megcsillant az első őszi hajszál fejemben. A mai asszonynak ősztönös mozdulatával kaptam hozzá.

— Ne tépd ki!

Felnéztem és a tükörben láttam az uram szép komolysággal rám néző szemét. Aztán egyszerre egy

képbe sűrítve éreztem magam körül az egész életet. A gyerekek reggeli hancúrozásában kitörő, túlradó, fakadó életet, azét a férfiét, aki mögöttem áll, a magamét, mely bennük teljessé lett. És valami nagyon mélyről jövő boldogsággal mosolyogtam vissza:

— Igazad van. Érdemes volt. Érdemessé lettem a megéretést jelentő ősz első beköszöntőjére.

Az állomáson előttem fel-alá járó asszony nem akarja ezt az őszet. Kielestedett arcán valami fájó mohóság van, amikor arról beszélt, hogy ha hazatér, most, húszegynéhány évi házaselet után, felbontja a közös hálószobát, az ura menjen az irodába aludni, neki meg lesz külön szobája a kis szalonból. — Hiszen nincs ebben semmi rossz, és mégis úgy belém fájt akkor, hogy ez a két ember nem akar szépen, lecsitultan harmóniában egymás mellett megőregedni.

És ami még nagyobb hiány: ebben a fiatalság látszatát őrző asszonyban semmi sincs, ami fia, lánya szívét, bizalmát hozzá hajlítaná. Valami, öntudatlanul, vetélytársfélét éreznek benne, hiszen nem akar lelépni arról a helyről, ami már őket illetné.

Olyanok ezek az asszonyok, mint a zöldnek maradni akaró gyümölcs, nem veszik észre, hogy ami a maga idejében hamvas keménység, az ilyenkor már terméketlen, keserű fonnyadás. Jobban elfonnyadnak lélekben, női mivoltban, mint azok az édes, hervadt arcú, finoman öszülő anyák, akik ilyenkor már feketében járnak, kötötű csillog ujjaik közt az esti félhomályban, és akik mellé kicsi székre még a felnőtt nagylánynak, sőt asszonymnak, nagyfiúnak, férfinak is olyan jó leülni. A szemük talán fáradt és apró ráncokkal körülírt, de benne lehiggadt, megérett, gazdag élet nézi a fiak ezernyi kérdését, vívódását megértő tükrözéssel.

És érzem, hogy bennük az élet külsőségeinek lehullása még több is annál, mint egyszerű hátralépés az új életkezdetek útjából. A külsőségek elfakulnak rajtuk és marad a lényeg. Az Isten felé hajló lélek

bontogatja szárnyát a földi keretek közül. Elmúlik lassú évek során sok minden, ami nem volt fontos és marad az „egy szükséges”.

Ó, miért fogytatok meg, lassúdó léptű, csendesen összehajló, öszülő fejek, apák és anyák, vagy talán már nagyapák, nagyanyák, miért lett kevesebb a kulcsoskosaras, varróasztalkás meghitt mama-sarok az otthonokban?

Talán nem profanizálás, ha az Egyház kifejezésével szeretném imádkozni: „tégy, Uram, méltókká minket”, szegény mai asszonyokat, hogy megint legyen öszünk.

SZINES ÜVEGEK

Kicsi, kerek ablak világított nyaralónk előszobájába. Volt valami nagyozolás építőjében, hogy színes üvegszeletekkel rakatta be. Bizarr és ellentétes fények hullottak róla erre a szűk és prózai benyílóba. Mégis, nemcsak a gyerekek megújuló öröme lett, hanem magam is hányszor megálltam előtte, hogy rácsodálkozom, mennyire más a világ sárgaarany tündöklésben, mint hideg zöldben, ábrándos kékben vagy szorongó, nehéz sötétlilában. Egy lépés jobbra vagy balra és mennyit változik ugyanaz a kép, tündöklő napsütés lesz a legszürkébb égből, vagy a legkékebb ragyogásból borongó reménytelenség.

Most már ősz van. Sok nap és sok száz kilométer választ el attól a tarka ablaktól. Dehát meg lehet-e valójában szabadulni az életünket tarkító színes üvegfénytől?

Ma sötétlila körülöttem a világ. Fent az égen a valóságban is rettentő viharfelhők készülődnek, — hogy fölénk gyűjtik-e haragjukat vagy csak a meszeseségnek, Isten tudja.

De ideleenn hétköznapi életünk kicsiségére is árnyékok fekszenek. Hogyan lehet, hogy semmi sem

változott tegnap óta, felkeléstől lefekvésig ugyanúgy fordul a nap kereke, mégis ma minden nehezebb?

Az egyik gyerek megint köhögött egypárat reggel, ó ezek az őszi meghűlések! Bizonyosan hetekig tart megint, amíg végigjárja őket. Aztán reggel óta folyton veszekednek a kicsik. Kezdték egy papírszeleten és folyvást folyik minden játék fölött. Hol rémülten, hol haraggal, hol szívszorongva nézem, hogy mintha kicserélték volna őket, úgy marják egymást a más-kor gondos, boldog pajtáság helyett.

Az uram fáradt és szótalan. Elnéz az apró figyelmességeken. Csak azt veszi észre, hogy port felejtettünk az asztalán, nagyfiam cipősarka meglátszik az ablakdeszkán... és hasonlókat. Igaz minden, amit mond, nem is beszél haraggal. De amikor ma úgyis olyan sötét az ég! Már szorongatja torkomat a könny, amit a férfi úgyse ért meg, csak arra jó, hogy az asszony sápadt legyen, karikás szemű, és egyikük se találja meg a feloldó szót.

És ma kellett reménytelen, elintézzhetetlen esetű koldusokat elküldeni az ajtó elől.

Ma hozott visszautasító választ egy rég várt levél.

Ma nem találtam el a hangot nővéremékkal, tudtam, hogy bántom őket, mégse fogtam vissza a szót.

Ma semmi sem sikerült!

Hideg, fanyar őszi reggel van. Más ez, mint tegnap. Egész egyszerűen: fázunk. Máskor könnyű szívű, derült óra a reggeli együttlét, a gyerekek öltöztetésének sok apró, édes bajlódása. Ma fázom és hidegen, ridegen siettetem őket.

De nemcsak testünk fázik. A lelkünk is didereg.

Behúzódnak magunkba és nincs erőnk meleg mozdulatokkal végigsimogatni a körülöttünk levő világ dermedt arcán. A befelé húzódnak téli ember szívét ma nem ütötte meg a segítséget váró sok testvérkéz kopogtatása.

Ma hideg, merev, széteső zöld fényben áll körülöttem a világ.

De van úgy is, hogy egész napunk csupa kék ábránd.

Talán egy elfelejtett emlékekkel találkoztunk; egy kifakult amatőrfénykép, egy rég nem érzett illat, régen hallott muzsika... és elég, hogy messzi évek lelke jöjjön vissza ránk.

Ó, akkor milyen más volt!

Megfoghatatlan, visszahozhatatlan, tudjuk, hogy kicsúszik ujjaink közül, ha utána kapunk, — mégis, nem tudunk szabadulni tőle.

Dehát mi ez? Fojtott, fülledt volt a levegő és a tarka üvegtől fájón káprázott szemem.

Felrántottam a kis, kerek ablakszárnyat. És ó! Arcomba csapott a friss szél. A színes, hamis ragyogás helyett igazi ég magasodott fölém. Jó, nedves földszag jött be, egyszerű kerti virágok fűszere, és vidám konyhaillat.

Igen. Egyszer nyáron így szabadultam föl a varázs alól.

És vajjon télen nem lehetne? Hétköznapi nem lehetne? Asszonyéletemben nem jó lenne?

Miért hagyom, hogy úrrá legyenek rajtam borongás, elkeseredés, a rossz előrevárása? Hogyan hűthet külső világ és belső önzésem fagyos nemtörődömségre? Mi szükség a „kancsalul festett egekbe” merengésre?

Nem. Én felrántom az ablakot és az Isten adta valóság ege alatt állok. Vihara, esője, ködje van ennek az égnek, de túl minden felhőn mindig tudom, hogy valósággal süt a nap. És mikor leér hozzám egy sugara, akkor boldogan látom felragyogni magam körül minden kis és nagy örömet. Ha pedig vihar jön, lehajtom fejem és hiszem, hogy ez is javamra válik.

Színes ablak nem kell! Levegő kell és ég.

SZÉTHULLOTT EGY OTTHON

A nagy, nyugalmas vidéki város őszi pompával van kikárpitozva körülöttünk. Csendes ködszítálásban lassan pergő arany szín levelek simulnak a lábunk alá. A kora délután még meg is színezi az ég végtelen szürkességét. Milyen szép lenne, milyen jó lenne semmire sem gondolva hagyni magunkra permetezni ezt a szomorkás, derűs búcsúzó évszakot.

De ott, a sarkon túl, amit most magunk mögött hagytunk, redőnyöket eresztettek le, ajtókat, ablakokat zártak, aztán a nagy, barna kapuban is utoljára fordult a kulcs.

Egy otthon záródott be mindörökre utánunk.

Holnap vagy egy másik napon, majd megint szélesre nyitják a kaput és minden ablakot kitárnak, hogy a régi otthont szétszedjék. Előhurcolnak mindent a szekrények félév százados rendjéből és lesz osztzkodás, vetélkedés, árusítás.

És ahogy most elmegyünk ettől a háztól, ahová nem fordulunk többé vissza, ahová nem hívnak, nem várnak már ezentúl, úgy borzongok a külső és belső hidegben. „Mert nincs nekünk maradandó városunk itt a földön, csak vándorok vagyunk, útközben az örök haza felé...” Ebben a házban mindent összegyűjtöttek, ami az élet kényelméhez tartozik. Tele kamra, mindennel felszerelve, amit a termőföld adhat. Tele szekrények, elpusztíthatatlan fényes damaszt és nehéz lenvászon tornyokba rakott kincseivel, tollas, pihés ágyak számolatlan párnákkal, pompás karosszékek, szőnyegek és függönyök és minden. Becsületes, hozzáértő gazdálkodás, évtizedek szorgalma gyűjtötte össze a javakat. Mintha örökre szükség volna rájuk...

Hiszen tudjuk jól, hogy mezítelenül jövünk a világra és minden nélkül távozzunk belőle. Tudjuk ezt tanításból, szavakból. Mégis, hogy hagyjuk elmenni fülünk mellett igazságát. Csak így, egy közelünkben szétbomló otthon didergeti belénk, hogy ez a valóság.

Mert olyan jó álmos diákfejjel belekapaszkodni a meleg paplanba és nem nyitni szemet a reggelnek... Olyan jó kipárnázni életünket és odacsomózni magunkat a puhasághoz, a kényelemhez. Még az Uristenhez is úgy könyörgünk, hogy így maradjon! A gyermekek mindig körülöttünk, szüleink, jó embereink mindig velünk. És jaj! még egy kicsit ne mozduljon az idő előre felettünk.

És az Uristen mégse hallgat meg. Kis palántákat kiemel a dugványozó láda jó kis melegéből. Megráz, hogy szálak szakadnak, kipereg a föld gyökereink közül, amihez pedig úgy tapadtunk és didergünk az Isten tenyerén.

És nem értjük, hogy mindez azért van, mert nekünk az éig kell felnőnünk.

Az Isten jár ma felettünk.

Országokat szánt fel haragja ekéje. Kiszakadt gyepek, feltépett emberéletek milliói fordulnak ki nyomában. És nem tudjuk, hogy merre veszi még útját.

De egy bizonyos, végérvényesen vége van a jó; puha palánta-életnek, a langyos, sötét, védett üvegházaknak. Ma engem és Téged és mindnyájunkat nagyobbra szánt a Kertész.

Egy maroknyi földből toronymagasra kell kúsznunk, és ha mégis leszakít a vihar, magjainkat szét-ereszti a szélbe, hogy megint egy marok föld elég legyen nekik megmaradni, éig nőni rajta.

Hideg, friss szél rohan át felettünk. Felkavarja a békésen hulldogáló, fonnyadt leveleket. Bizony halál és elmúlás ez. De jó ez a kijózanító keménység.

Elhagyjuk magunk mögött a békességes kisvárost. Megyünk vissza a küzdő hétköznapiakba. Frissebben, szabadabban önmagunktól. Ez után a nagy lecke után könnyebb lesz a lemondás. Istenem, milyen kicsiség! Ma talán egy kockacukorral lesz kevesebb vagy egy párnával, egy jó ruhával? Ha meghalunk, — és

ma annyi embernek a világ körül feje felett függ a váratlan halál, — úgyis mindent itt kell hagynunk. Könnyebb a hajszálgyökeret előre lazábbra fogni, mint hogy aztán véresen szakadjon minden, amikor kell!

A vasúti kocsi padja jó kemény és az éjszakai átszállás enyhe panaszkodást vagy zsörtölődést csalt volna ki máskor belőlünk. Hazaérkezni kialvatlanul, az se éppen mulatság, mert másnap azért csak rendesen kell felkelni. De azért most derűsen nézünk egymás szemébe reggel és valahogy élvezzük ezt a lelki izomlást. Csak nyikorogjanak azok a berozsdásodott áldozathozó-izmok. Ma még ennyi is fáj. De holnap — ha nem hagyjuk el magunkat — már mennyivel rugalmasabban siklanak majd egymáshoz.

Ott, messze délen, talán ma szednek szét egy otthont, amit úgy szerettünk. A multnak legutolsó, legkedvesebb darabja szakad le vele rólunk.

De itt, ma, nálunk a jövőt kell építenünk.

Ott széthordják, elárverezik mind azt a kincset, amit a moly megrághat, tolvaj elvihet.

Itt ma elvehetetlen kincseket kell magunkba gyűjteni, gyermekeinkre hagyományozni. Frissebb, rugalmasabb akaraterőt, nagyobb szabadságot a földi jóktól, messzebbre, a túlvilágra látó tekintetet. Akkor nincs retteget a holnaptól, nincs végeláthatatlan bánat és zúgolódó elégedetlenség.

Hát Isten minket így segítsen!

TOVÁBB

— És aztán? Most mihez kezdesz?

— És aztán? — ahogy rám néz, a szeme olyan nyugodt, hogy már derültnek is mondanám. — Nincs aztán vagy legalább is nem gondolok így rá. És nem kezdek semmihez, hanem folytatok mindent úgy, mint eddig. A gyerekeket reggel magammal viszem, igazán szerencse, hogy óvónő lettem, mert így a két kicsi

velem lehet. Marikát is ugyanabban az épületben tudom, hiszen ő már első elemista. Délben hazaszaladok ebédet főzni, mert csak egy kis mindenestlányt tartok, aki nemigen ért hozzá. Aztán vissza az óvodába. Igaz, Sándor így sokat van egyedül, de a csend és békesség jó neki, aztán amikor csak szép az idő, kint üldögél kertcskénkben, néha még dolgozgat is valamit; a rózsafákat mind ő szemezte, mert hála Istennek, a jobbkarja kifogástalan. Azlán az összeérő telkeken sok a jó szomszéd, nincs azért elhagyatva. Este együtt vagyunk, felolvasok neki, elbeszélgetünk... Egyszóval az életünk megy tovább... Csak legfeljebb közelebb érezzük magunkhoz az Uristent, valahogy a tenyerén nyugszunk és tudjuk, hogy bármikor megmozdíthatja alattunk... mert ugye?... sose lehet tudni, hogy mikor?

Nézem Mariska megkeskenyedett arcát és valahogy az jut eszembe, hogy így vékonyodhatott, finomodhatott a faszobrászok vésője alatt az először durván kinagyolt alak. És ahogy a véső újra és újra végigszántott ugyanazokon a vonásokon, úgy lett egyre könnyebbé, elhivatottabbá, lélekkeltettebbé a fából kinéző tekintet.

Mariskát még sose hallottam panaszkodni. Pedig árván nőtt fel, négy kisebb testvért gondozva. Az óvónőképzőt még anyja utolsó betegágyánál tanulta magánúton, mikor már tudta, hogy azután majd rámarad minden. Nagy lány lett, bizonyosan ő is álmodott boldogságról. De mikor ez a boldogság eljött, ő akkor is kereszttel együtt kapta. Nagyon mély és tiszta lelki-harmóniában kerültek össze férjével, de ez a férfi csaknem teljesen vak, a világháború rokkantja. Azért még egész ember volt, sőt a család fenntartója, hegedűművész, zenetanár. És Mariska szótlan derűvel maradt mellette szintén kenyérkereső, mert hiszen jöttek egymás után a gyerekek és azoknak esetleges jövőjét nem dobhatta ki kezéből. A munka és az otthon kettős terhe nem tették idegesebbé, mint annyi mást, csak a véső

járt egykori telt leányarcán, finomította, véste akkor még észrevétlenül asszonyá. A harmadik gyerek volt pólyás, mikor a Mester mélyebb szerszámot vett kezébe és beleszántott ebbe az arcba annyira, hogy azt hittem, ezt már nem viseli el. Alig negyvenéves férjének szervezete felmondta a szolgálatot. Az orvosok mondanak sok precíz meghatározást: érelmeszesedés, érgörcs, és nem tudom, mit; de mi az egészségből csak annyit értettünk, hogy itt van, férfikorának elején fáradtan, beteg, öregként.

Mi lesz most Mariskával? Hogy bírja ezt még ki?

És amikor kimegyek hozzá, szorongó kérdéssel, hogy mi lesz most, mihez kezdsz? Akkor rám néz nagy, nyugodt szemével és azt mondja: semmihez se kezdek. Megyek tovább, úgy, mint eddig.

Tovább menni, vinni tovább a terheket, nem állani meg önmagunkon sajnálkozni, nem dobni le a nehézséget, nem nyögni fel, hogy ezt nem bírom! — nem ez-e a legnehezebb?

Az élet egyre nagyobb terheket rak mindnyájunkra. Úgy szeretném én is megengedni egyszer magamnak, hogy fáradt legyek. Hiszen százfélé tép a napi munka, gond, mindennek eleget-tenni-akará. Korán kelek, későn fekszem és minden órának elvégezhetetlen sok feladata van.

És mégse szabad azt mondanom, hogy ez nem lehet így tovább.

Mert rám néz a Mariskánk nagy, nyugodt szeme, akik mégis így mennek tovább. Asszonyok, akiknek nincs tehetségük színészi pátoszra, akik nem láttatják magukat szenvedni, akiknek a kereszt annyit jelent, hogy élet, és az élet, hogy kereszt, nem szóvirágként, hanem a legegyszerűbb és legtermészetesebb igazsággként.

Nem. Nem mondhatom, hogy én már fáradt va-

gyok, hogy jobb, kényelmesebb, nyugodtabb életet akarok.

Körülöttünk ég a világ. És tudjuk, hogy kisebb lett a falat kenyér, ócskább a ruha, kevesebb a fűtenivaló. De még élünk és a házak épek a fejünk felett. Mi is ott reszketünk mindnyájan az Isten tenyerén és nem tudjuk, mikor mozdul meg alattunk.

De hiszen csak az a fontos, hogy az Ő tenyerén vagyunk. Nem irányítjuk másfelé, nem mozdíthatjuk el. Semmit se tehetünk, hogy megmászítsuk azt a holnapot, amit mindeneken keresztül mégis csak ezek az ujjak szőnek számunkra.

És ki tudja, hogy talán, mégis csak az a holnap közeledik, amit Az készít, Aki „a békesség gondolatait gondolja és nem a szorongatását”.

Lehet.

De lehet az is, hogy nekünk is még nehezebb órák jönnek.

Ekkor is, akkor is nincs más, mint hogy megyünk tovább.

Tovább a napi munka útján. Tovább az áldozatok útján. Tovább a szeretet és egymásonsegítés útján.

„Teszem a magamét. Ez a minden. Esnek csodák és él az Isten.”

(Sík: Törvény.)

CSAK EGY ASSZONY EZ IS

Csak egy asszony. Vékony és kopottka. Láthatólag maga varrta fekete bársony sapkáját, mely furcsa virágként övezi keskeny, finom arcocskáját.

Húsz esztendeje ismerem ezt az arcot. Emlékszem jól az első találkozásra vele. Gyermeklány mivoltomban őszintén megbámultam. Finom, szinte már túlfinom volt akkor is, hullámos haja úgy körítette, mint ahogy az angyalokat ábrázolják; valódi csipkegallért viselt bársony ruháján és nagy, sötét művész-szeme

csupa ígéret volt. Bátyja olyanformán büszkélkedett vele, mint ahogy én a babáimmal.

Aztán elszaladt egy csomó esztendő és amikor sógornője újra összehozott bennünket, már egy nagy darab szőke lányka mosolygott mellette. Nem hasonlított édesanyja törekeny szépségére, de viruló, nagyranőtt, egészséges volt, mint maga a tavasz.

Most pedig nap-nap után találkozom vele a templom és a piac között. Sokszor járjuk meg együtt az utat a zöldségáros meg hentes-mészáros-, pékbódék között és miközben gondterhelten vitatjuk meg a kukoricaliszt felhasználhatóságát vagy hasonló nagyon is életbevágó jelen problémákat — kibontakozik előm egy asszony életútja, aki: csak egy asszony.

Nem lett művész. Nem lett nagy név, nem terebélyesedett a többi ember feje fölé hírével. Talán nem is lehetett volna belőle. Talán csak egy kifinomult művelőző álmódása cizellálta ki annakidején leány-lényét.

De amennyit nem nőtt felfelé, annyit gyökerezett lefelé, a mélység felé. Nem. Nem lett volna benne több, emberibb, asszonyibb érték, ha a sors tenyerén hordja.

Művészember felesége lett, akinek csak arra volt jó életük és anyagi alapjaik bizonytalansága, hogy mélyebben és szívósabban kapaszkodják minden hajszálerecskéjével a valóság és lehetőség talajába.

Eleinte csak bámultam, hogy ez a Linka hogy ért mindenhez! Megsúgta nekem a ló- és birkahús felhasználhatósági ravaszságait, tésztákat diktált, amikhez nem kell vaj és zsír sem, tojás alig és lisztből is kevés, mégis mutatósak és elbájolják a férfivilágot. Tudta, hogy a nagy piac melyik rejtett zugában húzódik meg az öreg kofaasszony, akinél sose pudvás a zöldség és nem ad el fás karalábót, megtanított rá, hogy hol adják el a repedt, nyomott tojásokat, ami azért mégis frissebb télen is, mint az első árusok kirakott nagy darabjai, és fele olyan drága.

Igen. Eleinte csak bámultam rajta. Talán volt benne valami lenéző sajnálkozás is, ahogy magamban

elkönyveltem, hogy: — Ni, mi lett a Linkából! Csak egy háziasszony. Az álma it elnyelte a főznitadás és a cselédtelen háztartás robotja.

De aztán lassankint észre kellett vennem, hogy ez az asszony nem letört lélek. A szeme, igaz, nem álmodozik, hanem valami nagyon derült békességgel néz bele a közvetlen világba. Ezt a szemet az elégedetlenség nem koszorúzta körül apró ráncokkal és nem igen futotta be könny akkor sem, ha a piaci pénz már a hónap első felében aggasztóan fogyott vékony ujjai közt. Sőt. Akkor valami bajvívó humor csillogta át a nézését, hogy én mégis megmutatom, hogy lesz mit enni és jól enni.

Friss és leányosan vékony alakja maradt, most, a negyvenes évek alatt is. — Ó, kitűnő kozmetikusaim vannak, — nevetett rám, apróka mosolyával, mikor egyszer erre megjegyzést tettem — egyszerűen nem értem rá még elhízni.

Igaz, mind a három gyereke fejjel magasabb, vállasabb nála és én sokszor akartam kárörömmel lelesni arcáról azt a bizonyos sóhaj: hogy volt velük bizony elég gond, virrasztás. De nem sikerült, mert Linka nem „mártír asszony”. Nem szenvedő, hanem alkotó asszony. Nem lett kenyérkereső, de kenyérmegtartó asszony.

Ahogy most már összejárunk, sokszor elnézem szép, kicsi otthonuk derült csendjében, amint vékony ujjai végigforgatják a mosásból kikerült fehérneműt és elkapják az első feslett cérnaszálat, hogy nála minden háromszor annyi ideig él, mint másutt. Ahogy jól felszerelt kamrája felett tartja gondviselő szemét, nála nem fonnyad, nem penészedik, nem molyosodik semmi. És e mellett tud teljes odaadó hallgatni tudással ülni férje mellett, amikor annak szüksége van rá, hogy egy-egy kínzó művész-problémát az ő lelke színe előtt teremtsen újra magából, — teheti, mert akkor már az ebéd- vagy vacsorakészítés, bevásárlás vagy egyebek elintézett ügyek.

Vajjon nem több-e ez a Linka sokunknál, akik gögösen keressük a magunk úgynevezett egyéni tehetségeinek útját és közben lesajnáljuk a Linkákat, „*akik csak asszonyok*”?

Szerte a világban folyik itteni örökségünk, a föld kincseinek eltékozlása. A világ vezetői férfiak. Lehet, hogy csakugyan pazarló kézzel szórják a semmibe az anyagi és szellemi világ kincseit. Lehet, hogy csak férfi-nagyvonalúsággal fizetnek egy eljövendő jobb kor nagyobb értékeiért. Ki tudná ezt most megmondani?

Csak az a bizonyos, hogy a szóró kéz mellé ma százszorosan kell a megtartó kéz, az az összeszorított kis ököl, mely nem ütésre van fogva, hanem a maradék kincset markolja, a kicsiséget sokszorozza, az utolsó szálakat nem engedi szétszakadni.

Ó, ti Linkák! Nemzedék megtartó, nemzetfenntartó asszonyok, rajtatok múlik, hogy átvészeljük-e, ha kell, utolsó hamuban sült pogácsával, akárhogy, de valahogy mégis, míg a természet és az emberi lélek mélységeinek erői elnyugosznak ostromlott falaink alatt.

Nem szolgálómunka ez, hanem az élet szolgálata.

EGY SZÁL CÉRNA

Ülünk körben a gyermekszoba-lámpa alatt. A két nagyfiú valami maguk kigondolta szerelésen bajlódik. A legkisebb a rácsos ágyban mosolyog és szép fehér papírt tépeget széjjel. Mind a három fiú-palánta a férfiak útját tapossa már: rombolnak vagy alkotnak. A kislány az más, mellettem kuporog kis számlóján, apró öklöcskéje beledugva a nagy-nagy harisnyafejbe, mialatt nyögdecslelve, szuszogva iparkodik tübefűzni, közben nefelejcszemével rám mosolyog: — Megtoppolom a papa harisnyáját. — Kislány, te kis asszonybimbó, a tied máris a másik út: te megtartani születtél!

Nagymosás után vagyunk és mellettem merede-

zik a fehéreneműs kosár, televálogatva a javításra szoruló holmival, ami még csak azután kerülhet vasaló alá.

Egy kicsit sóhajtvá fogok hozzá: Istenem, minden alkalommal több bajt számolhatok elől! Ez a szép damaszt törülköző, hogy ki van tépve! Bizonyosan a teregetőpadláson akadt bele valamibe, még mosásba épen adtam. Az ingeken eltört gombocskák, a párnahuzatokon meg összegörbítettek. Ez az asztalterítő már komolyan mállást mutat... És így tovább. Hogy meggy tönkre lassankint minden.

Pedig tulajdonképen szeretem ezt a munkát. Valahogy számvétel, számontartása a mi „marháink”-nak, ahogy a régi magyar nyelv minden földi jót összefoglaló szóval illette. Szarvasmarha meg aprómarhatarítás már nem jutott nekünk városbaszakadt utódoknak, de „marhát”: javakat, kincset jelent ma ez is a háztartás sokféle fehéreneműje.

És ahogy most sorban kézbeveszem mindegyiket, végigsimogatom kézzel és szemmel, a gazda örömét és gondját élem át.

Közben meg fölnézek és összemosolygok a szép-
anyámmal. Képe mellett nőttem fel. Lesimított fekete hajának főkörtőjét, viruló arcát, erélyes kék szemét, parancsoló száját mennyit bámultam már! De most nem arra gondolok, hogy a háta mögött látszó kis ablakrészlet a Retyezásra tekint, hogy mi, ideátvallósiak déd-
anyának neveznénk, de szépséges arcát olyan jólesik az odaátiak szavával: szépanyánknak tudni, hiszen ő az, akin át Erdéllyel összeköt a vérség...

A fehéroszlopos tornácot látom ma, ahonnan le-
látni a kertre, a fehéredő vásznak teregető jobbágyasszonyokra, a fal árnyékában terpeszkedő hosszú asztalra, ahol a frissen száradó ruhát mángorló alá hajtogatják.

A szépanyám ott ül a tornácon. Fürge ujjai most gondosan forgatják végig a nehéz damasztokat, a selymesfényű lenvásznakat, suprikált párnavégeket, az

aranyhímzésű terítőket. Nem kerül ki szemét egyetlen megpattant szálacska sem. Az asztalka sarkára csavart finom alakú kis tüpárna, a láncon lógó kis olló, ezüst gyűszűje, feltekert fonalai folyton munkában vannak. Ahogy nagyanyám mesélgette sokszor kislánykora elfakult emlékeiből.

Régi nagyasszonyok, régi nagyanyáink, régi magyar asszonyok! Csak száz év fekszik közöttünk. Mi az az idő kerekén! De ez a száz év nagyon hosszú volt. Vagy csak a történelem olyan iszonyú gyorsat fordult most át ez alatt a száz év alatt?

A szépanyáink, dédanyáink még ott ültek a rokka és szövöszék mellett maguk is és a pólyás lánygyerekek elkezdtek már készíttetni a végvásznakat elpusztíthatatlan lenfonalból és az öt csillogó kötötű eregette kezük alól a huszonnégypárnak készülő csipkeszegélyes fehér harisnyákat. Tornyosodott a kelengye, hogy mire eladó sorba kerül, minden készen legyen. És aztán asszony fővel még hosszabb évtizedekig szolgált ki minden darab. Hányszor vették végig, hányszor számlálták át, hányszor szőtték be a kezdődő kopásokat szerető, gondos kezek.

Aztán egyszer csak nagyot lódult az idő tengelye. A technika vívmányaiba szédült ember rakoncátlan kamaszgöggel félrerúgta a régi egyszerű szerszámokat.

Csak nem fogunk a 20. században rokkával, szövöszékkel, kötötűvel bajlódni! Beláthatatlan földeken ring a gyapottenger. Beláthatatlan a gyárkémények erdeje, melyeken millió orsókön forog a soha nem képzelt finomságú szál és készül a tömegcikké lett selyemfényű alsónemű, színesre álmódott ágynemű. Királynők kápráztató gazdagsága volt egykor, most itt van, mindenkié, a tied is. Hogy szakad a szál, kibolyhosodik és elmállik hamar, hogy a szemek végigfutnak pár viselet után a harisnyákon? Kinek baj ez? Az iparnak, a termelésnek épp az az érdeke, hogy minél gyorsabb körforgásba szórja áruit ki, minél ha-

marabb fogyjon, vesszen minden, annál nagyobb gazdagsággal onthatja folytatását.

Ma már nem fognak lányainknak szekrényeket megtöltő kelengyét gyűjtögetni előre. A divat minden évben változik. Minek nyomorítanánk meg menyaszszonyalmaít elmúlt formájú darabokkal.

És nem gyűjtöttünk. Örültünk a selyemruhának ma, amit törtszám végződésű áron a reklám ránk akasztott, és holnap könnyű szívvel dobtuk félre. A stoppolófa, a szál cérna elvesztette rangját.

Ez volt tegnap.

És ma?

Ma elővettük megint a stoppolófát és a szál cérnát.

Az ember meghódította az egész földet. Körülkötözte telefonhuzallal, átölelte rádióhullámokkal, egymásbafont mindent a gazdasági élet egymásrautaltságának óriási érhálózatával. És közben, mert „embernek ember mindig farkasa”, egymás alól akarta kienni a termőföldet; a végtelen lehetőségekben végtelen vágyakkal ment egymásnak egymástól elragadni a birtoklást, a gazdagságot, az életlehetőséget. Amíg el nem jutottunk a ma rettenetes ellentmondásáig: az egymásrautaltság beteljesedésekor az egymástól elzártság drótsóvényei fonódtak éégig.

Tegnap elfelejtettük a szappanfőzést, mert hiszen a gyárak ontják számunkra. Ma rájöttünk, hogy nincs szappan, mert távoli világrészek kopratermése nem jöhet át a háborúban lángoló tengereken. Tegnap nem nyűttük már a lent és kendert, mert hiszen elfogyaszthatatlan az anyagok bősége a kelmékhez. Ma tudjuk, hogy otthon fonnyad a gypottenger, mert az emberiiség élethalálharcában nem marad átkelési lehetőség a bálákkal megrakott békés kereskedelmi hajóknak.

Ma visszadobott az idő kereke oda, ahol szép-
anyáink éltek. Az ő fejük felett is száguldott vihar. Ők is éltek át háborúkat, elemi csapásokat, voltak gondjaik, terheik, nélkülözéseik. A férfiak akkor is romboltak vagy alkottak, hogy aztán lerombolják azt,

amit alkottak. És az asszonyokra maradt akkor is, hogy megtartsák, összetartsák a már meglevőt. Hogy szőjenek és fonjanak és a feshő anyagot újra és újra beszőjék.

Ma mi is, mai asszonyok visszatértünk ide. Elővettük a szál cérnát, ami összefoldja a szétesni készülő anyagot. Fejünk felett, körülöttünk égő háború. Hogy meddig tart, ki tudja? De hogy javainkat addig össze kell tartanunk, hogy minden, minden lehető őrízni, védeni kell, minden meglevőt, amit csak lehet, át kell mentenünk a jégverés idején túlra, hogy gazdálkodunk kell minden méter, sőt centiméterrel, hogy segítünk megint a tű és a szál cérna — azt tudjuk mi, asszonyok.

Anno . . . a nagy háború éveiben.

MARADÉK

Édes Mancim!

Szép, csendes vasárnap délelőtt levelet írok neked. Minden dolgomat elintéztem, a gyerekeket jó nénikéjük vitte el, hogy végigélvezzék a Guliver-filmet. Csak a legkisebb csiripel itt mellettem, de az ő pacsirta-gügyö-gése csak édesebbé teszi a csendet.

Az Isten napja békéjét hoztam haza a templomból és most ennek meghatottságában veszem számon a múlt hetet és építgetek tervet a jövőre.

És a te neved, a te arcod, ami elém áll tervezgetés közben. Úgy, ahogy azon az estén szembe ültél velem. Megvallom, le voltam törve. Hiszen harcolunk, helytállunk, tartjuk magunkat mások előtt, de néha aztán ott belül úgy összegyűlik a gond, mert úgy megnehezedt az idők járása felettünk. A nehéz, késői tavasz várása kifosztotta az éléskamrákat, az új termés meg annyira késik, mit főzzek ma, mi lesz holnap? És ehhez aztán egyszerre itt a meleg is és ahogy előkapom a

tavalyi kis gyermekruhácskákat, hát bizony alig-alig akad, ami jó. Kis karocskák, lábacsókák hogy megnyúltak egy év alatt! És még ha megnyúltak volna, hát nem lenne olyan nagy baj, legfeljebb rövidebb lenne a nadrágszár meg a szoknyácska, de bizony, hála Istennek, szélteben is terjedelmesebbek, nem megy össze a derék, feszül már nagyon a nadrág, ezekben nem lehetne kedvükre ficáncolni, ugrándozni. Máskor ilyenkor milyen élvezet volt végigbongészni a kirakatokat, kiválasztani egy kis pöttyöst, egy kis virágost a kislánynak, jó erős vásznakát a fiúknak, a tavalyi piros trikó helyett már komolyabb kéket keresni és így tovább. De ma? Istenem! Három-négyszeres árak ijesztgetnek a szépen mosolygó kelméken, amik a mellett, hogy szemre szépek, de bizony hitványkák, gyengécskék közről, szétrúgják, kicsúszkálják ezt napok alatt az én aprókáim.

Hát igen le voltam törve. És most mi lesz? Csüggedtséggel ültem, amikor te jöttél. Friss voltál, tavaszias és jól öltözött, mint mindig. Sötét ruhádon úgy mosolygott a fehér gallér, hogy beszéd közben minduntalan rá kellett néznem.

És aztán... Tudod, hogy nem vagyok panaszkodó fajta, de Te valahogy kiszeded belőlem a gondokat. És akkor már nemcsak a gondokat teregettük, hanem kiszedtük a szekrény alsó polcára összegyűlt lomtármat és azt kezdtük teregetni.

— Ugyan, ugyan, csak nem gond még az ilyen apró holmi kiállítása olyan gondos háznál, mint a tied — vigasztaltál. Nézzük csak meg, nincsenek-e valami maradékaid?

— Hát ezek a sportingecskék mire várakoznak itt?

— Két éve hordták már a fiúk, aztán télen végkép elrongyosodott az ujjuk, ideraktam, hogy majd egyikből a másikat megfoltozom...

— Ó, sose vesződj vele, meg van ez már vékonyodva, sose lesz belőle téli holmi. Hanem tudod mit, vágd le egyszerűen rövide az ujjakat, készen van be-

lő'ük a tavaszi blúz, még mindig sokkal jobbak, mint ha ma veszel műrostosat. Hát ez a vászon mire vár itt?

— Házaló falusitól vettem. Gondoltam, sose árt a konyharuháimat pótolni.

— Te, hát ennél nagyszerűbb nadrágvászon nem is lehetne!

— De nem lesz nagyon kemény, durva?

— Ó, nem árt a gyerekeknek, aztán mosásban úgys puhul, a nyers színe meg éppen jó, nem látszik meg rajta a homokozás, csak meg kell szárítani és le lehet kefélni. Aztán itt még valami szép, tarkacsikos ho'mi bújik meg.

— Az az uramnak egy pizsamája. Még házasságunk elején vettem neki; úgy tetszett az élénk színe, de ő nem állhatta sose, nem szereti a feltűnőt, félretettem.

— Hát ebből tudod, mi lesz? A két fiú kap belőle egy-egy kabátocskát, reggel, este meg hűvösebb időben is, ezt akármilyen nadrághoz, blúzhoz vagy trikóhoz felvehetik. Így már ők készen vannak. Most jön a kislány gondja, ami aztán nem is gond, hiszen neki még egy falat maradékból is lehet valamit készíteni.

— Hát az igaz, én is gondoltam, hogy például ebből a régi pöttyös blúzomból kitelik neki egy ruhácska. Aztán a tavalyi piros babosnak ebből a fehér grenadin-függönyből csinállok ujjacskákat meg egy húzott betétet elől, akkor épp elég bő lesz. Aztán most meg az a bolondos ötletem támadt, hogy ebből a régi keresztzemes kongré falvédőből, amit semmire se tudtam használni, neki hímzett ruhácskát lehetne ügyeskedni vasárnapra.

— De mennyire! Látod, hogy egy fillért se kellett még kiadnod és mégis hogy felszerelted a gyermekeket új ruháttal. Csak persze azért ingyen semmi sem kerül, amit pénzben megtakaríthatsz, azt munkában kell beleadnod...

Hát igen, Mancim, semmi sincs ingyen és ha meg-gondolom, hogy most az élelmiszerbeszerzés is két-

szer annyi időt vesz el, aztán a gyerekeket se lehet azért megfosztani a szabad levegőtől . . . De tudod, mit? Azt, hogy semmi sincs ingyen, úgyis lehet mondani, hogy mindennek ára, értéke van. És aztán, ha az ember így veszi a dolgot, akkor már nem terhet, hanem valami kedves büszkeséget ad ez a sok munka. Eddig annyiszor volt valami kis hiányérzete annak az asszonynak, aki nem önálló keresetű vagy nem hozott nagyobb vagyont a házba, a többi mai nő között. Most meg ha azt végiggondolom, hogy ha szakácsnét kellene tartani a kezem alatt betanult kis mindenese helyett, vagy ha ezekre a maradék-tervekre nézek és látom, hogy nem kell a gyermekruhaszalonokat gazdagítanom 20—40 forintos árakat fizetve ki egy-egy darabért . . . hát azt hiszem, egy-kettőre kifutna ujjaim közül az én esetleges havi fizetése.

Nem éri-e ezt meg, hogy most a szép tavaszi reggelt egy órával korábban kezdjem és friss, mosolygós, jól fésült legyek, a napi munkát előkészítve, mire a gyerekeket hétkor felébresztem. Aztán ahogy a szekrény aljából annyi felhasználásra nem is gondolt maradék került elő, úgy kerül elő a mai időből sok összegyűjtött maradék perc, ami eddig széthullott. Amíg a kisfiam tanulását ellenőrizem, addig szeghetem a ruháskákat, a játszótérre majd viszem a kötésemet, sőt a harisnyastoppolás sem szégyen ott. Az esti mesélő órát se veszem el a gyerekektől, de mese közben fut a varrógép kezem alatt. Ha meg lenyugodott a ház, akkor meg ki lehet teregetni a nagy asztalra a szabnivalókat. Az uram majd mosolyogva nézi a maga írásai mellől: „Szeretem nézni, ha dolgozol” — szokta mondani. És kettőnk munkájából érezzük fölénk épülni az otthon csendjét.

Hát igen, Mancim, már nem vagyok letört és csak ezt akartam megírni neked, hogy tudd meg, hogy amikor megtanítottál a maradék megbecsülésére, akkor még sokkal többet adtál nekem, mint hinnéd.

„KASTÉLYUNK BALSZÁRNYA“

Ezt Mária mesélte:

— Tudod, olyan szorongó szívvel fordultam be a Sebestyén-utca sarkán, hogy még a lélekzetem is elállt. Huszonkét év óta nem jártam itt. Igen. Éppen tizedik évemben voltam akkor . . . Az utánunk becsapódó nagy zöld kapu gyerekkoromat is bezárta mögöttem . . . Vajon milyen érzés lesz újra odalopakodni, óvatosan benyitni, belesni a multba rajta?

És aztán ezen is átestem. Kedves, derék emberek a mostani lakók, megértették, hogy mit keresek itt és készséggel nyitogattak előttem minden ajtót. Talán túlságosan is kedvesek voltak. Nem hagytak egy pernyi szótlanságot, egy percnyi egyedüllétet se nekem. Vendégük voltam, akire kedves kötelességből mosolyogtak és aki köteles kedvességből nézett vissza rájuk. Az otthonuk, melyet az én gyermekálmaim tanyájából berendeztek maguknak, olyan, amilyen tucatszámra van minden városban: rendes, tiszta és közepszerűen barátságos.

Szétfoszlott a pillanat ünnepélyessége és kezdtem bánni, hogy miért is jöttem ide. Tízéves cipóm kopogását nem hallok meg a folyosó téglapadlóján és piros-szalagos hajfonatom nem röppen a becsapódó ajtó lendületében.

És aztán mégis találkoztam a multtal.

Ne neved ki, de ez az éléskamrában volt. Persze nem kell olyan háromszögletű fővárosi lyukat képzelned, mint a ti „speizetek“. Nagy, tágas, világos szoba volt a mi kamránk. Az ablaka vasrácsos is meg szűnyoghálós is. Aztán minden belefért. Még az a két széles, zöldrefestett szekrény is, aminek tetején még fele magasságú todalékszekrény is magasodott.

Házigazdáim csak nézték, hogy nekem itt futja el szememet a könny. Pedig, ha tudnák hogy mit jelentettek ezek a szekrények! Kastélyunk balszárnya! Mennyi tréfát faragott ezekből bátyám. Nagyfiú voltá-

nak éretlenségében hogyan lemosolyogta anya gyűjtő szenvedélyét, aki nem hagyott semmit se szemétre, tűzbe kerülni, hanem ideraktározott el mindent. Került aztán régi báliruhától kimustrált képkeretekig, üres dobozoktól orvosságos üvegekig annyiféle holmi, hogy számát se tudtuk. — Ha nekünk kastélyunk lenne, akkor anyának bizonyosan egész szárnyépület kellene lomtárja számára — csúfolódott bátyám. Ezért maradt aztán rajt a név: „kastélyunk balszárnya”.

Igaz. Minek is annyi minden lomot tartogatni?

— Ugyan fiam, hiszen nem kér enni — mosolygott szelíden erre mindig édesanyám. És aztán iskolai vizsgaruhámra rózsaszín bársony került ki innen; és amikor a bátyám harctérre ment, fejtett, de tiszta gyapjúfonál, amiből meleg sál, kesztyű lett számára; és erős vászon, amiből a kisebbnek hátizsákot varrt kirándulásra; és volt egy szegény családunk, anya varrt minden gyermekének kis ruhákat és mind a nagy szekrényből való meleg flanellből és tarka kartonból. Ha pedig anyának már semmi dolga sem volt, elővette tarka foltokból összevarrt zsákját, ebbe gyűjtötte az egészen hasznavehetetlen rongyocskákat, aztán nekiállt, felszabta, varrta és kis szőnyeget, falvédőt kötött a hosszú csíkokból. — Ugyan anya, miért vesződik ilyesmivel? Olyan olcsón lehet megkapni. De anya csak mosolygott: — Nem kerül semmibe és készen lesz, nekem meg jól esik, ha mozog mindig a kezem. Később tudtam meg, hogy az ezekért ki nem adott forintok is mind oda vándoroltak a mi tandíjunkra, könyveinkre.

Tudod, miért mesélem ezt mind most neked?

Mikor hozzátok jöttem, az utcasarkokról minden-
ünnen felém virítottak a plakátok: Vasnap! Gyűjtsük a papírhulladékot! A rongybeszolgáltatóhelyek...

És akkor egyszerre eszembe jutott a „kastélyunk balszárnya”. Mintha édesanyám mosolyát látnám a plakátokon túlról, ó, nem diadalmaszkodva, csak szelíden és megértően, mint mindig szokta, ahogy meg-

fogja kezem és mondja: — Gyere, keressünk kislányom, a nagyszekrényben majd akad valami.

Mi megmosolyogtunk akkor az édesanyák lomtárait. Mi nem gyűjtöttük a hulladékot, könnyű szívvel kiszórtuk a szemétket, ami már nem kellett. Olyan házakat terveztünk, aminek se padlása, se pincéje, és parányi szobáiban nem férnek el a nagyszekrények. Minek őrizni a multat, lomot raktározni, tartalékolni a hátha-majd-felhasználjukra?

És most a tékozló világ újra kinyújtja kezét az asszonyok, anyák felé:

— Ne dobjátok el a rongyokat! Új kelme készül belőle, vagy ha már semmire sem használható a selyemhulladék, akkor sebkötőzésre gyapot-pótlék. Ne hajítjátok el a vas- és egyéb fémhulladékot! Minden rozsdás tű, régi, hasznavehetetlen konzervdoboz értéket jelent. Még a papiros se szemétre való, de alágyujtásra se pazaroljatok a kelleténél többet, minden felesleges cédula, minden elhasznált jegy hozzájárul, hogy a világégés közepette is maradjon számunkra papiros és könyv a kultúrát átmenteni a jövőnek. Gyűjtsétek, mint nagyanyáitok a zsiradékot, hogy szappant lehessen főzni belőle. Ki ne öntsétek a fahamut, ne dobjátok el a zöldség-hulladékot, rakjátok el a csontot és üveget. Semmi ne menjen veszendőbe. Mindenre szükségünk van.

És az asszonyok mosolyognak és megint helyet szorítanak kis és nagy kamrákban, konyhasarkokban a gyűjtőhelyeknek, és ahol még van ilyen, kinyitják a lomtárak, nagyszekrények ajtaját, hogy odaadjanak mindent.

„Kastélyunk balszárnnyal” Az életlehetőségek nagy válságában eljött újra az idő.

FÖLD

(Ezt meg én kezdtem panaszkodni.)

— Tudod, valamikor mindig arról álmodoztam, hogy kertes házban lakjunk. Városban születtem, városban nőttem fel, de talán éppen azért olyan iszonyúan elkíváncsoztam a városból. Kislánykoromban apróra kiterveztem, milyen virágok, milyen vetemények lesznek képzeletbeli kiskertemben, hol lesz futó, hol bokor, mit ültetek fának.

Aztán hogy sose volt rá kilátás, hogy megvalósuljon, elültettem cserépbe a kamrából kidobott, kicsirázott hagymát meg a lencse közül kiszemelt mindenféle magvakat és jobban ápoltam, dédelgettem, mint anyám pompás fikuszát, futókáit az ablakban. Ezek a mindig egyforma szobanövények nem elégítettek ki.

De múltak az évek. Begyökeresedtem a városba és elfelejtettem a régi rajongást. Férjhez mentem, van kicsi, de intelligens baráti körünk, akikkel összejevünk néhanapján értelmes szót váltani, vannak előadások, ahová elmegyünk okos szót hallgatni, ha moziba, hangversenyre, kiállításra sose mennék is, akkor is az utca, a kirakatok, reklámok folyton benneforgatnak az élet sodrában. Nem tudom elképzelni e nélkül az életemet.

És most az uramat vidékre helyezik. Egy istenhátamögötti kis helyre kerülünk, ahol semmi sincs, csak télen sár, nyáron meg por. Rettegek a háztól, a nagy, giz-gazzal teli elhanyagolt kerttől. Mi lesz ott velünk? Mihez kezdjek?

Annus rám nézett azzal a csendes, melegfényű mosolyával, mely olyan mélyről jön és úgy megmelegíti az ember szívét:

— Nem olyan borzasztó az, mint ahogy előre elképzeled. Én is városi kislány voltam. Diplomát, állást hagytam ott Pesten. És még ennél is többet, édesanyát, aki már nem érthette meg, hogy visszakerüljünk még egyszer tövébe... Aztán mégis kibírtuk, sőt talán most már vissza se mennék szívesen.

A kertet nekünk is úgy kellett lépésről-lépésre elfoglalnunk. És gondolhatod, hogy mennyi munkával, mikor semmit sem értettem hozzá azelőtt. Először olyan sűrűn vetettem a sárgarépat, hogy nem tudott egymástól kifejlődni, a borsónk kifagyott, a babot nem kötöztem fel és már nem is emlékszem, hogy még mennyi mindent kellett a magunk kárán megtanulni.

De ahogy mi lassan meghódítottuk a termőföldet, úgy hódított meg észrevétlenül a föld magának.

Tudod-e te, milyen a március odakint nálunk? Mikor még semmi sincs a tavasz közismert pompájából. De a hófoltok megereszkedtek és köztük itt is, ott is előtűnik a tavalyról megsápadt fű. Tudod, milyen érzés a sárga fű között az első zöld szálakat keresni? A földnek fanyar, nedves illata van és jobban megdobban tőle a szívünk, mint később az ibolyákétól. A fák még csupaszok, rügy még nem mozdult és mégis mintha lehellelnyi zöld fátyol terjengne köztük, az átéledő ágak belsejében zsendülnek az új tavaszi nedvek.

Azt mondod, hogy ezek csak szavak, költői képek. Hát legyen.

De majd ha fogod a kapát és sort vetsz babból, borsóból és fészket csinálsz a krumplinak és aztán lesed, hogy hány kelt ki, hány ment veszendőbe közülük; mikor a fejed fölé menyasszonyi díszbe boruló gyümölcsfáért imádkozol, hogy fagy ne érje, akkor majd érzed, hogy mennyire legvalóságosabb valóság mindez.

És amikor megszedem a parajt, zöltséget hozok be csak úgy a kertből, zöldebab és tök kerül asztalunkra, friss saláta és fiatal cékla, akkor a nagy tál főzelék körül elnézem öt édesem kerekedő piros képét, csillogó szemét, kicsattanó kacagását, akkor lélekben ki-megyek és megsimogatom a kertescskénk minden göröngyét és megköszönöm neki az egészséget, sőt talán ez életet is, amit nekünk, gyermekeimnek most is megad az egyre nehezedő háborús korlátozások, kifogyó tartalékok esztendeiben is.

És Mária, én azt hiszem, hogy ez nemcsak a mi kis ügyünk. Most mintha mindenütt a föld kiáltozna vetés után, hogy ne hagyjunk parlagon heverni egy szalagocskát sem, hogy ne maradjanak nemtörődömségből elgazosodott földjeink, hogy ne hengereljék csak terméketlen pázsittá kiskerteinket, ne céltalanná nyírt cserjékkel bokrosítsuk be házacskáink, villáink, nyaralóink környékét. A föld teremni akar. Életet akar teremni, gyümölcsöt, terményt akar hozni.

Lehet, hogy a mi kis kertünkben nem telik sokra. Nem tudunk eleget belefektetni, nem telik állandó munkáltatásra. Lehet, hogy ha telnék is, épp akkor nem lesz piac, nem lesz érdemes „konjunktúrája” annak, amit mi hozhatunk elő belőle. A béke ernyedt éveiben az üzleti érzékű gazda sírt akkor, ha sok termett, akkor is, ha kevés.

De most, a nagy tékozlás idején, amikor az ember és anyagáldozatok füstje ér az égig, most a megtermett mag minden szeme, a fának mindenegyes gyümölcse érték.

Annyit megterem, hogy a mi kis családjunk ne maradjon ellátatlan és csurran-cseppen ismerősöknek, rokonoknak, szegénynek azon túl is. Mi adunk és nemcsak várjuk, hogy kapjunk. Gondoskodunk és nemcsak gond vagyunk a közösség nagy számláján.

Csak nézem Annus átmelegedő arcát és hallgatok. De közben mintha ez az arcocská egyre eleveőbbé lenne szemem előtt és mögötte lassan elhomályosodik minden, a szemközti mozi rikító plakátja, mely eddig úgy benevetett ablakunkon, a kirakatok fénye, a város sürgölődő zaja, amit úgy szerettem.

— Igazad van, Annus, talán nem is lesz olyan nehéz átállítani életünket, hogyha egyszer ez a mának szava hozzánk.

TESTVÉRGONDOK — TESTVÉRÖRÖMÖK

Ülök az ablak mellett.

Odakint esik az eső. Nehéz, súlyos, sárga világításban ködös, végetlen télutói csöpögés. Az emberek csatakos lábbal gázolják a sárlevet és borzongva túrik fel gallérjukat. A naptalanság, a tél-betegség ott köhög, tüszköl láthatatlanul mindegyik nyomában.

Ülök az ablaknál és látom az embereket. A szomszéd fűszeresegéd most érkezik a kiskocsival, fehér-volt kabátján szürke vízcsikok csurognak. Dermedt keze lilás, ahogy a kormányt fogja. Az ujságárus, csupafolt, csuparongy emberke, lapjait berakja a kirkat-mélyedésbe, de ő maga kívül áll és köhög. Mindig köhög és rekedt hangját már nem hallják meg a járókelők és minden este búsabban szedi össze a megmaradt több példányt. Virágárus, gesztenyesütő ma nincsenek kívül. És tudom, hogy nyomorult, sötét kis tömeglakásokban szoronganak otthon a keresetnélküli nap gondjával. Fáradt asszonyka nehéz piaci kosárral sietne, de a síkos úton félti drága terhét. Biciklis kihordó fiúk keservesen tapossák a pedált a szertefröcskölő sárban.

És én látom az ablakból a mindenki gondját. A fázást, éhezést, csüggedtséget, a betegséget, gondot.

És látok örömöket is. Egy pici kis piros gallérből, csuklyából piros gyermekarc nevet föl az égig, mert az esőcsepp épp az orrát csiklandozza olyan érdekesen. Jönnek ki az elemiből és ragyogó arcú kis elsős pattan a mamája elé: Anyukám, egyest kaptam a füzetre! Simárafésült, kerekarcú cselédleányka viszi a kosarat a nagysága után és csillogó, bábász szemében ott a nagyváros csodálata. Fiatal pár gázolja összevágó ritmussal az esőt, nem is látva belőle semmit. Elégedett, magabiztos férfiember siet aktatáskával és az esőgondot úgy rázza le magáról, mint az alkalmatlankodó akadályok legkisebbikét. És vidám suhanc

gázolja a pocsétákat, neki még a szertefröccsenő víz is öröm.

Látok gondokat és örömeket. Testvérgondokat és testvérörömeket. Olyan közel van mindegyik, kinyujtanám kezemet utánuk az ablakból.

— — — — —

Ülök az ablak mellett. De nem az utcai ablak mellett. Nem hideg ablak mutogatja keresztül magán a külső világot. Belül nyíltak rám a lélek-ablakok.

Messzi kis városból még fiatal leány írt levelet. Nehéz betegségből úgy-ahogy gyógyult. Otthon elviszi a háztartást öregedő apja mellett. És aztán? Se vágyona, se végzettsége. Mi lesz aztán vele? — Jó állásban levő ifjú hölgy akasztja fel szép kis bundáját az előszobában, hogy leüljön mellém és bevallja, hogy búcsúzni akar, szerzetbe vágyik belépni. Feketeruhás jóbarátnémmal járunk egyet és megnyitja előttem gondjait. Egyedülmaradt anyukája hogy csüng jelenlétén és úgy szakad el tőle minden házbólkilépéskor, a hivatal-túlórázás mellett hogy szánhatna hát időt a távolmaradásra hazulról, hogy leánytársaságba, sétára, kurzusra vagy éppen ismerkedési alkalomra elmenjen? Az idő pedig múlik és ő nem lesz fiatalabb... És jönnek a többiek... Van aki hitével küszködik, van aki körülményeivel. Az asszonyok magukkal, házasságukkal, a családdal... Nem is tudod mikor, egy jó szó, elejtett simogatás, és rátévedt kezed a rejtett ablak nyitjára, most magától tárul ki. Akár akarod, akár nem, be kell nézni rajta... Mennyi ember, mennyi gondja, öröme! És kell, hogy mind a tied is legyen.

— — — — —

És ülök ablak mellett, mely még nagyobbra tárul, még messzibb mutat.

Az ég nyomasztó szürke, bombázó gépek süvítése reng benne. Az emberiség óriásai birkóznak. A századokban gondolkozó azt mondja: új világ születik. Mi, kis emberek, sőt asszonyok, mi csak a küzdők verejtékét, véréét látjuk, hogy ütnek, pusztítanak és

pusztulnak. Ég a föld. Kitapossák a vetést, bányák kincse szétrobban a levegőben. Mi marad akkor fiainknak? És maradnak-e fiaink? Az embervetés is omlik a sárba. A fiatalok, az erősek, az épek hullanak el.

Ülök az ablak mellett és kell látnom az istenítélet-időt fejünk felett.

Itt lent pedig, a lábunk alatt egy kicsi ország igyekszik talpraállni. Húsz év előtt levagdosták tagjait és tehetetlenül dobták oda a pusztulásnak. Nem pusztult el. A sebek beforrtak. De ki csodálkozik rajta, hogy egyenlőtlen és torz fejlődések csúfították el, ahogy itt a népek országútja közepén vergődött a porban? Hogy régi bűnök, öröklött hiányok csak nőttek benne és nem tisztultak ki. Hogy most, amikor egy-egy tagja visszaülleszkedik, ez éppúgy kínnal, lázzal jár, mint a leszakadás. Nem vágnak már össze az érfalak, nem folyik rögtön egyenletesen a vér üteme, ami összeér, csúf hegedést mutat.

Ülök az ablak mellett. Csak nő vagyok és csak a sebeket látom. Hallom az igazságtalanság, mellőzés, a megnehezedett életszintek zúgó panaszát.

Ó, mind testvérek, akik kínlódnak. A testvérgond rémületesre homályosítja ezt a nagy ablakot.

De aztán!... Aztán... Mikor már földighajlatna a teher, akkor egyszerre félrevonja a Hatalmas az esőfüggönyt és lecsillog a végtelen napnak egyetlen sugara. Csak egy sugár, de az esőcseppek millió tökérré lesznek tőle. Az ember, a virág, a gyermek, a házfalak, minden visszamosolyog rá.

Néha egy-egy hír, néha egy levél ez a sugár, mint amilyet most kezemben tartok. Egy fiatalasszonytól kaptam, akit tíz évvel ezelőtt ragyogó, talpraesett kedvű fiatal leánynak láttam utoljára. Tíz év alatt mindent végigpróbált, gyári munkától gimnáziumban tanításig, árvaság, éhezés, boldogság, küzdelem, és a négy gyermekes anya, aki most diplomás urával együtt néhány hold földből verejtékezi elő övéi életlehetőség-

gét, valami sugárzóan nagyot éreztet meg hosszú beszámolójából:

„... hogy az egész élet, az egész lét bizonytalanná vált körülöttünk, minden mozgásban van, tova hömpölyög és sodor minket, a házfalak ledülhetnek, elviszi bomba vagy az ár vagy a gazdasági krízis, diploma, állás, vagyon, birtok, minden megbízhatatlan, ma palotában vagyunk és holnap egy szál ruhában kint az éjtszakában. De „a vonuló felhők felett mindig kék az ég” (Herczeg). És ha mi bele tudunk kapaszkodni a felhőkön túli Örök Napba, az örök Isten kezébe, akkor minden javunkra válik.

Testvérekl! Hogy mi van ma és mi lesz holnap, azt nem tudjuk, de hogy az Isten kezébe belekapaszkodhatunk, hogy egymás testvérkezét szorosra foghatjuk, az bizonyos.

Akkor minden, ami történik, testvérgondnak, testvérörömmnek hullámszik végig körülöttünk. Akkor nem elválaszt, hanem összeköt. Akkor mi legalább nem rombolunk, hanem építünk.

És ez a könyv csak azért íródott, hogy segítsen nekem, Neked, Mindnyájunknak építeni!

TARTALOM

Hétköznapiok dicsérete	5
Ünnepvárás	7
A vasárnapi hegyen	10
Békesség	13
Együtt	14
Vallomások	17
Asszonyok	21
Vitamin	26
A szeretet közössége	28
. Hogy minden gyertyád égjen	30
Lélek	33
Hol a boldogság?	35
Csillagnézés	39
„Nem így kellett-e történnie?”	41
Barkák	44
Pünkösdi lélek	47
Több örömet!	50
Nagy világ és kis világ	54
Istenország — emberország	56
Nyár	59
Úton	64
Ősz	66
Színes üvegek	69
Széthullott egy otthon	72
Tovább	74
Csak egy asszony ez is	77
Egy szál cérna	80
Maradék	84
„Kástélyunk balszárnya”	88
Föld	91
Testvérgondok — testvérörömök	94

